

Stenografični zapisnik

četrtje seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 9. oktobra 1903.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Oton pl. Detela. Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik ekselencija baron Viktor Hein in c. kr. okrajni glavar Viljem Haas. — Vsi člani razun: knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, dr. Janko Brejc, Ivan Hribar, Filip Supančič in dr. Ignacij Žitnik. — Zapisnikarja: Deželni tajnik Jožef Pfeifer in deželni tajnik Franc Uršič.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika III. deželno-zborske seje dne 6. oktobra 1903.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Dopolnilna volitev treh članov in dveh namestnikov v pridobninsko deželno komisijo in nadomestna volitev enega člana in njegovega namestnika v prizivno komisijo za osebno dohodnino.
4. Priloga 18. Poročilo deželnega odbora glede zopetne predložitve v zadnjem zasedanju predloženih prilog.
5. Poročilo o delovanju deželnega odbora za dobo od 1. oktobra 1901 do konca septembra 1902.
6. Priloga 1. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep kranjskega učiteljskega pokojninskega zaklada za l. 1901.
7. Priloga 2. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep normalno-šolskega zaklada za l. 1901.
8. Priloga 3. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep deželno-kulturnega zaklada za leto 1901 in proračun za leto 1903.
9. Priloga 4. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep deželnega posojilnega zaklada za leto 1901 in proračun za leto 1903.
10. Priloga 5. Proračun učiteljskega pokojninskega zaklada za leto 1903.
11. Priloga 6. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep zaklada prisilne delalnice za leto 1901 in proračun za leto 1903.
12. Priloga 7. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlože računski sklepi ustanovnih zakladov za leto 1901 in proračuni za leto 1903.
13. Priloga 8. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun normalno-šolskega zaklada za leto 1903.

Stenographischer Bericht

der vierten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 9. Oktober 1903.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Otto Edler von Detela. — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Erzellenz Viktor Freiherr von Hein und k. k. Bezirkshauptmann Wilhelm Haas. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Dr. Janko Brejc, Ivan Hribar, Philipp Supančič und Dr. Ignaz Žitnik. — Schriftführer: Landschafts-Sekretär Josef Pfeifer und Landschafts-Sekretär Franz Uršič.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolls der III. Landtags-Sitzung vom 6. Oktober 1903.
2. Mitteilungen des Landtags-Präsidenten.
3. Ergänzungswahl von drei Mitgliedern und zwei Mitgliederstellvertretern in die Erwerbsteuer-Landeskommission und die Erbschaftsteuer-Verordnungs-Kommission.
4. Beilage 18. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Wieder-vorlage der in der letzten Session eingebrachten Landtagsvorlagen.
5. Rechenschaftsbericht des Landesauschusses für die Zeit vom 1. Oktober 1901 bis Ende September 1902.
6. Beilage 1. Bericht des Landesauschusses mit der Vorlage des Rechnungsabchlusses des krainischen Lehrerpensionsfonds für das Jahr 1901.
7. Beilage 2. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsab-schluss des Normal-schul-fonds für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
8. Beilage 3. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungs-ab-schluss des Landeskulturfonds für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
9. Beilage 4. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungs-ab-schluss des Landes-anlehen-fonds für das Jahr 1901 und der Voranschlag für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
10. Beilage 5. Voranschlag des Lehrerpensionsfonds für das Jahr 1903.
11. Beilage 6. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungs-ab-schluss des Zwangs-arbeits-haus-fonds für das Jahr 1901 und das Präliminare für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
12. Beilage 7. Bericht des Landesauschusses, mit welchem die Rechnungs-ab-schlüsse der Stiftungsfonds für das Jahr 1901 und die Voranschläge für das Jahr 1903 vorgelegt werden.
13. Beilage 8. Bericht des Landesauschusses mit der Vorlage des Normal-schul-fonds-Voranschlages für das Jahr 1903.

14. Priloga 9. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlagata računski sklepi kmetijske šole na Grmu o šoli in o gospodarstvu za l. 1901 z imovinskima razkazoma ter z razkazom o uspehih gospodarskih panog.
15. Priloga 10. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlagata proračuna kranjske kmetijske šole na Grmu za l. 1903.
16. Priloga 11. Poročilo deželnega odbora glede dovolitve višjih nego 20% doklad za cestne namene.
17. Priloga 12. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži načrt zakona o zvišanji potrebnosti za uravnavo Mirne.
18. Priloga 13. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predložé računski sklepi bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdeniškega zaklada za l. 1901 in razkazi imovine teh zakladov koncem l. 1901.
19. Priloga 14. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep gledališkega zaklada za leto 1901.
20. Priloga 15. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predložé proračuni bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdeniškega zaklada za leto 1903.
21. Priloga 16. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep pokojninskega zaklada deželnih uslužbencev za leto 1901 in proračun za leto 1903.
22. Priloga 17. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep garancijskega zaklada Dolenjskih železnic za leto 1901 in razkaz imovine tega zaklada koncem leta 1901.
23. Priloga 19. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun deželnega zaklada za leto 1903.
24. Priloga 20. Poročilo deželnega odbora glede zakupa užitnine od strani dežele.
25. Priloga 21. Poročilo deželnega odbora o dovolitvi deželnega prispevka za vodovod v Zagorji na Savi.
26. Priloga 22. Poročilo deželnega odbora s proračunom gledališkega zaklada za leto 1903.
27. Priloga 23. Poročilo deželnega odbora o razširjalni zgradbi domobranske vojašnice.
28. Priloga 24. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep muzejskega zaklada za leto 1901.
29. Priloga 25. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun muzejskega zaklada za leto 1903.
30. Priloga 28. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep deželnega zaklada za leto 1901.
31. Priloga 31. Poročilo deželnega odbora o pokojnini nadučitelja Josipa Levičnika v Železnikih.
32. Priloga 32. Poročilo deželnega odbora z načrtom zakona o uvrstitvi okrajne ceste od Železnikov do Podrošča in nove ceste od Podrošča do Petrovegabrda na deželni meji med deželne ceste.
14. Beilage 9. Bericht des Landesauschusses, mit welchem die Rechnungsabchlüsse der krainischen landwirtschaftlichen Schule in Stauden über die Schule und den Wirtschaftsbetrieb für das Jahr 1901 samt den Vermögensausweisen und dem Erfolgsausweise über die Wirtschaftszweige vorgelegt werden.
15. Beilage 10. Bericht des Landesauschusses, womit die Vorschläge der krainischen landwirtschaftlichen Schule in Stauden für das Jahr 1903 vorgelegt werden.
16. Beilage 11. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung von mehr als 20%igen Umlagen für Straßenzwecke.
17. Beilage 12. Bericht des Landesauschusses, womit ein Gesetzentwurf, betreffend die Erhöhung des Erfordernisses für die Regulierung des Neuringbaches vorgelegt wird.
18. Beilage 13. Bericht des Landesauschusses, womit die Rechnungsabchlüsse des Kranken-, Irren-, Gebärhaus- und Findelhausfonds für das Jahr 1901 nebst den Vermögensnachweisungen dieser Fonds mit Ende 1901 vorgelegt werden.
19. Beilage 14. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabschluß des Theaterfonds für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
20. Beilage 15. Bericht des Landesauschusses, womit die Vorschläge des Kranken-, Irren-, Gebärhaus- und Findelhausfonds für das Jahr 1903 vorgelegt werden.
21. Beilage 16. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabschluß des Pensionsfonds der Landesbediensteten für das Jahr 1901 und der Vorschlag für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
22. Beilage 17. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabschluß des Garantiefonds der Unterfrainer Bahnen für das Jahr 1901 und die Nachweisung des gesamten Vermögens dieses Fonds mit Ende 1901 vorgelegt wird.
23. Beilage 19. Bericht des Landesauschusses mit Vorlage des Vorschlages des Landesfonds für das Jahr 1903.
24. Beilage 20. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Pachtung der Verzehrungssteuer seitens des Landes.
25. Beilage 21. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung eines Landesbeitrages für die Wasserleitung in Sagor a. d. Save.
26. Beilage 22. Bericht des Landesauschusses mit dem Vorschlage des Theaterfonds für das Jahr 1903.
27. Beilage 23. Bericht des Landesauschusses, betreffend den Erweiterungsbau der Landwehrkaserne.
28. Beilage 24. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabschluß des Museumsfonds für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
29. Beilage 25. Bericht des Landesauschusses, womit der Vorschlag des Museumsfonds für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
30. Beilage 28. Bericht des Landesauschusses mit Vorlage des Rechnungsabchlusses des Landesfonds für das Jahr 1901.
31. Beilage 31. Bericht des Landesauschusses, betreffend den Ruhegenuß des Oberlehrers Josef Levičnik in Eisenern.
32. Beilage 32. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Einreihung der Bezirksstraßenstrecke von Eisenern bis Podrošt und der neuen Straße von Podrošt bis Petrovobrdan an der Landesgrenze in die Kategorie der Landesstraßen unter Anschluß des einschlägigen Gesetzentwurfes.

Začetek seje ob 10. uri 45 minut dopoldne.

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 45 Minuten Vormittag.

Deželni glavar:

Konstatujem sklepčnost visoke zbornice in otvarjam sejo.

Ekscelenca gospod deželni predsednik se je oglasil k besedi.

C. kr. deželni predsednik ekscelenca baron Hein:

Visoka zbornica! Čast mi je, vsled Najvišjega naročila naznaniti visoki zbornici Najvišjo zahvalo za častitke in za izraz udanosti in zvestobe, ki ga je visoka zbornica povodom Najvišjega imendana našemu presvetlemu cesarju poklonila.

Prosim visoko zbornico to na znanje vzeti.

Deželni glavar:

Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik zadnje seje.

1. Branje zapisnika III. deželno-zborske seje dne 6. oktobra 1903.**1. Lesung des Protokoll der III. Landtagsitzung vom 6. Oktober 1903.****Tajnik Pfeifer:**

(Bere zapisnik III. seje v slovenskem jeziku. — Liest das Protokoll der III. Sitzung in slovenischer Sprache.)

Deželni glavar:

Želi kdo gospodov poslancev kak popravek v ravnokar prečitanem zapisniku?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, izrekam, da je zapisnik zadnje seje potrjen.

Ekscelenca gospod deželni predsednik baron Hein se je oglasil k besedi zaradi neke vladne predloge.

K. k. Landespräsident**Exzellenz Freiherr von Hein:**

Hoher Landtag! Im Namen der kaiserlichen Regierung habe ich die Ehre, dem hohen Landtage einen Gesetzesentwurf, betreffend die Befreiung von Gebäuden mit gesunden und billigen Arbeiterwohnungen von den Zuschlägen der Hausklassensteuer sowie zur Hauszinssteuer und zur 5% Steuer vom Ertrage zeitlich befreiter Gebäude vorzulegen und denselben dem hohen Hause auf das wärmste zu empfehlen.

Usojam se, načrt tega zakona z dotičnimi pojasnjujočimi določili izročiti častitemu gospodu deželnemu glavarju, in prosim ga, da naj posreduje posvetovanje.

Deželni glavar:

Predno preidemo v razpravo, dovoljeno mi bodi, da spregovorim nekoliko besed.

Zadnja seja deželnega zbora zaključila se je v znamenju konflikta med častito večino te zbornice in med predsedništvom deželnega zbora. Meni ni treba, da bi danes dokazoval na podlagi § 16. pravnega reda in § 33. deželnega reda, da je bilo moje postopanje v teh zakonitih določbah utemeljeno, ker so se od tega časa, kakor se vidi, gospodje že sami prepričali in so spoznali, da je bilo moje ravnanje po teh določbah popolnoma opravičeno. Naglašalo se je, da poleg teh formalnih dolžnosti deželnega glavarja obstoji tudi moralna dolžnost, namreč ta, da mora upoštevati želje visoke deželne zbornice in ako so iste opravičene, tudi se po istih ravnati. To jaz prav rad priznavam, in uvidim, da je soglasje predsednika deželnega zbora in visoke zbornice gotovo potrebno in mislim, da mora vsak objektivno sodeči član te visoke zbornice meni pripoznati, da sem jaz tekom vseh 12 let, odkar imam čast predsedovati visokemu deželnemu zboru, se zmiraj po mogočnosti oziral na želje, ki so bile meni glede sej izražene bodisi po načelnikih klubov, bodisi po načelnikih deželno-zborskih odsekov. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links.)

Iz tega mojega dosedanjega postopanja je pa logično sklepati, da jaz zadnjič gotovo nisem iz trmoglavosti obstajal pri svojem ukrepu, temveč da je to bilo treba v varstvo pravic, katere deželna ustava in opravljeni red daje deželnemu glavarju. (Klici na levi: — Ruufe links: «Tako je!»)

Naglašam, da zadnjič se pa ni šlo le za kako željo, ampak stavljen je bil glede seje konkreten predlog, o katerem naj bi sklepala visoka zbornica. Na to stališče se pa jaz nisem mogel in tudi nisem smel postaviti.

Pa ne samo formalni razlogi so bili meni mero-dajni, ko sem odločil, da v sredo ne bo seje deželnega zbora, temveč da ostane ta dan prost za sejo ustavnega odseka. Bilo je meni pred vsem na tem, da se omogoči redno delo v deželnem zboru. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!») Bil sem pa prepričan, da nameravana taktika, da bi bile neprenehoma seje, vsaki dan, da ta taktika ne more peljati do tega cilja, (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Istina!» — Poslanec Jaklič: — Abgeordneter Jaklič: «Nas ne boste ugnali!») kajti gospodje pač poznate iz poročil iz državnega zbora na Dunaju in tudi onega v Pešti, da ima obstrukcija vedno tako orožje na razpolago, da, dokler se opravičnik državnega zbora ali deželnega zbora ne premeni, ni mogoče priti do rednega delovanja, in da bi torej tudi v našem zboru z vsakdanjim zborovanjem ne prišli do zaželenega uspeha. Res je, da bi se, če bi vsak dan zborovali, v gotovem času rešili nujni predlogi, ki so bili dozdej stavljeni. A gospoda moja, vsak lahko prevede, da bi pri tem ne ostalo, temuč bila bi posledica, da bi prišli vedno še novi nujni predlogi (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Tavčar: «Potem naj se pa zapre deželni zbor!») in

nove interpelacije, ki se ne morejo zaprečiti, ker so po opravljenem redu nujni predlogi in interpelacije dopustne. Mene je torej vodila edino le želja, da se ustavnemu odseku prosta pot napravi, ki bi peljala do sporazumljenja strank in do uspešnega delovanja deželnega zbora. Jaz moram konstatirati, da je ravno v sredo pri seji ustavnega odseka bila misel sprožena, ki meri na to, omogočiti redno delovanje v finančnem in v ustavnem odseku.

Če se je meni očitelo, da sem s tem, da se nisem oziral na predlog gospoda poslanca Luckmanna, pospeševal obstrukcijo, moram to očitavanje odločno pa tudi z najboljšo vestjo zavračati. Ne pospeševati obstrukcijo, ampak omogočiti delovanje deželnega zbora, ta želja me je napotila, da sem hotel dati odsekom prosti čas za delovanje. Gotovo bi bil rad vstregel želji gospoda poslanca Luckmanna, s katerim sodelujeva že 25 let skupaj v deželnem zboru in s katerim sva bila v zlic političnemu nasprotstvu zmiraj osebna prijatelja, ako bi bil videl, da se s tem pospešuje delovanje deželnega zbora. Sicer pa ponavljam, da ne bom nikdar pozabil, da je dolžnost deželnega glavarja ozirati se na opravičene želje visoke zbornice. V slučaju pa, če se mu po svoji previdnosti vidi — ne rečem, da je nezmožljiv — vendar pa če on po svoji vesti in previdnosti vidi, da je njegov ukrep, do katerega je opravičen po deželnem redu, bolj koristen, mora na svojo odgovornost vstrajati pri istem ukrepu. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Končno moram le še to omeniti. Jaz navadno ne reagujem na to, kar časniki o meni pišejo; ker je pa bilo v organu častite naprednoliberalne stranke (Poslanec dr. Ferjančič: — Abgeordneter Dr. Ferjančič: «To ni naše glasilo!») — vsaj smatra se kot tako — čitati, da sem jaz sedaj pokazal, da se skladam z obstrukcijo in da sem krinko od sebe vrgel, moram nasproti temu očitavanju odločno naglašati, da sem imel ves čas svojega življenja navado bojevati se z odprtim vizirjem (Živahno odobranje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links) in da nisem nikdar nosil krinke pred obrazom. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!») Gospodje moje stranke dobro vedo, kako odločno sem naglašal, da sem proti obstrukciji, (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Dobro, dobro! Čujmo!») — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Da, tako je rekel!») proti vsaki obstrukciji, ne samo tukaj v kranjskem deželnem zboru, (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Ampak tudi v odsekih!») — Poslanec Jaklič: — Abgeordneter Jaklič: «V finančnem odseku!» [Živahna veselost na levi — Lebhaftes Heiterkeit links]) temveč da sem jaz proti obstrukciji v vsakem parlamentarnem zastopu, ker smatram obstrukcijo za ono nevarno orožje, (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Čujte! Čujte!») s katerim se smrtna rana prizadene ustavnemu življenju, ([Živahno odobranje in ploskanje v središču in na desni — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum und rechts]) Poslanec Jaklič: — Abgeordneter Jaklič: «Gospodje narodnapredne stranke so tudi sotrudniki obstrukcije!») in katera

bo, ako se ne bo bodisi v državnem bodisi v deželnem zboru na podlagi spremenjenega opravilnika onemogočila, peljala do propada ustavnega življenja in s tem do absolutizma ali pa do anarhije.

Iz te moje izjave se pač jasno vidi, da se ne strinjam z obstrukcijo in da imam glede iste od strani katoliškonarodne stranke tukaj popolnoma proste roke, (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links) ter kličem za to lahko svojo stranko na pričo (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Ja! Res je!») in da sem jaz kot član stranke le toliko vezan na pravila in na sklepe kluba, v kolikor isti ne tangirajo moje pravice in dolžnosti kot deželnega glavarja. (Odobranje na levi. — Beifall links.) Zato še enkrat odločno zavračam očitavanje, da bi bil tukaj kot deželni glavar postopal pod uplivom svoje stranke, marveč postopal sem v polni prostosti kot glavar, držeč se le pravice in dolžnosti, katero mi daje deželni in opravični red. (Živahno odobranje na levi. — Lebhafter Beifall links.)

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim besede!

Abgeordneter Luckmann:

Ich bitte um's Wort!

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Šusteršič se je prvi oglasil k besedi, torej ima on besedo.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Po soglasnem sklepu kluba čast mi je podati sledečo izjavo:

Katoliškonarodna stranka je vložila v tem zasedanju nekaj nujnih predlogov, ki se tičejo brez izjeme važnih in nujnih zadev, spadajočih v področje deželnega zbora.

Dosedaj se je od teh nujnih predlogov šestoro obravnavalo in je prvim štirim visoka zbornica priznala nujnost.

Petemu teh predlogov je večina zbornice brez navedbe kakih razlogov (Klici na levi: — Ruhe links: «Čujte, čujte!») nujnost odrekla; pri debati o nujnosti šestega predloga pa je liberalna večina zbornice po svojih govornikih gospodih baronu Schweglu in dr. Tavčarju izjavila, da bode odslej glasovala zoper nujnost vsacega od katoliškonarodne stranke vložene predloga. V istini je potem takoj nujnost zadnjeimeno vanega predloga — zopet brez navedbe kakega stvarnega razloga — odklonila.

Tako postopanje večine, ki naprej izključuje stvarno oceno in presojo predlogov, onemogočuje popolnoma katoliškonarodni stranki stvarno delo v tej zbornici, — ker je po izjavi večine že naprej sklenjeno, da se vsak predlog katoliškonarodne stranke, če je tudi stvarno še tako utemeljen in nujen, načeloma odkloni. To postopanje ne pomenja nič

drugega, nego odrekati katoliškonarodni stranki pravico, v smislu § 21. opravnika spraviti zadeve, katere smatra kot nujne, v obliki nujnih predlogov pred zbornico. S tem pa krši večina na malo dostojen način (Smeh v središču — Gelächter im Zentrum) pravice volivcev, ker jemlje njihovim poslancem možnost, zastopati njihove koristi po svoji lastni previdnosti v tistem okviru, ki ga določa poslovni red deželnega zbora. (Burno odobravanje mej poslanci katoliškonarodne stranke in na galeriji. — Stürmischer Beifall unter den Abgeordneten der katholisch-nationalen Partei und auf der Galerie.)

Katoliškonarodni poslanci so tem manj v stanu tako postopanje mirno trpeti, ko se zavedajo, da zastopajo ogromno večino naroda v deželi. (Klici na levi: — Rufe links: «Tako je!» [Smeh v središču. — Gelächter im Zentrum.])

So pa še druge okolnosti, ki onemogočijo stvarno delovanje katoliškonarodnih poslancev v tej zbornici.

Sklepom zadnje seje uprizorila je zbornična večina nečuden atentat zoper v deželni ustavi in poslovniku zajamčene pravice in dolžnosti gospoda deželnega glavarja, hoteča ga prisiliti, da bi prelomil svojo zapriseženo dolžnost, čuvati in braniti deželno ustavo ter varovati svojo neodvisnost in nepristranost na vse strani, bodisi napram manjšini ali napram večini. (Vztrajno burno odobravanje in ploskanje na levi; ploskanje in «Živio»-klici na galeriji. — Anhaltender stürmischer Beifall und Händeklatschen links; Händeklatschen und «Živio»-Rufe auf der Galerie. — Klici na desni: — Rufe rechts: «Rufe auf der Galerie!»)

Ne zadovoljivši se s tem, priobčilo je tem povodom glasilo liberalne večine, kojega urednik je deželni poslanec in odbornik, napad zoper častitljivo osebo gospoda deželnega glavarja, napad tako nizkotnega značaja, da ni izraza, ki bi to početje primerno označil. (Živahno pritrjevanje na levi. — Lebhaftige Zustimmung links.)

Vidi se jasno, da večina deželnega zbora skuša v deželni ustavi zajamčeno avtoriteto deželnega glavarja nadomestiti s svojo lastno samopašnostjo, (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «No, no, no!» [Ploskanje na galeriji — Händeklatschen auf der Galerie]) da se pri tem ne ustraši nikalih sredstev.

V najtesnejši zvezi s to večino, ki ne spoštuje niti deželne ustave, pa vidimo načelnika deželne vlade, barona Heina. Pod njegovim vodstvom zlorablja deželna vlada c. kr. korespondenčni urad, da razširja tendenciozno popačena poročila o deželnozbornih sejah mej svet, v jasnem namenu, katoliškonarodno stranko v širši javnosti ponižati in sramotiti. (Burno odobravanje in ploskanje na levi in na galeriji. — Stürmischer Beifall und Händeklatschen links und auf der Galerie. [Poslanec Jaklič: — Abgeordneter Jaklič: «Nepriustransk uradnik!»])

Večina in deželna vlada sta torej vse storili, da se itak napeti položaj v zbornici po možnosti še poostri. Gledé na te razmere in dokler se iste temeljito ne spremene, je katoliškonarodna stranka prisiljena, poslužiti se do skrajne mere

tistih odpornih sredstev, katera jej daje na razpolago poslovnik deželnega zbora. (Vztrajno odobravanje in ploskanje na levi; ploskanje in burni «Živio»-klici na galeriji. — Anhaltender Beifall und Händeklatschen links; Händeklatschen und stürmische «Živio»-Rufe auf der Galerie.)

Deželni glavar:

Sedaj ima gospod poslanec Luckmann besedo.

Abgeordneter Luckmann:

Hohes Haus! Ich muß vor allem meiner Freude darüber Ausdruck geben, daß der verehrte Herr Landeshauptmann, mit dem ich schon lange Zeit bekannt bin und den ich die Ehre habe, meinen Jugendfreund zu nennen, mit aller Entschiedenheit erklärt hat, daß er auch nicht einen Schein auf sich lasten lassen will, als ob er die Obstruktion unter der leider das ganze Land zu leiden hat, begünstige. Wenn wir jedoch in einem Punkte verschiedener Ansicht sind, so sind wir es in dem Punkte, daß wir glaubten, es sollten die Dringlichkeitsanträge möglichst rasch ihre Erledigung finden, damit die Obstruktion gebrochen werde, während der geehrte Herr Landeshauptmann diesen Zweck im Wege von Verhandlungen in den Ausschüssen erreichen zu können glaubte und daher den Ausschüssen Zeit geben wollte, diese Verhandlungen durchzuführen. Ich will diese seine gute Absicht gerne anerkennen, nur in einem Punkte hätte, glaube ich, der Herr Landeshauptmann meinem Antrage Folge geben können, daß er denselben nämlich zur Abstimmung gebracht hätte. (Poslanec dr. Susteršič: — Abgeordneter Dr. Susteršič: «§ 16. opravilnega reda!») Ich gebe ja zu, nach der Geschäftsordnung und nach der Landesordnung hat der Herr Landeshauptmann absolut das Recht, Tag und Stunde der Sitzung zu bestimmen, aber das Recht hat er meiner Ansicht nach nicht, einen gestellten Antrag nicht zur Abstimmung zu bringen. Wir waren der Ansicht, daß die Obstruktion schneller aufhören werde, wenn wir die geehrten Herren von jener (leve — linken) Seite des hohen Hauses veranlassen, jene Anträge, welche sie als dringend bezeichneten, möglichst schnell der Erledigung zuzuführen, damit nicht ein großer Teil der Abgeordneten zur Untätigkeit verurteilt sei. Es ist einerseits eine Verschwendung der Zeit der Abgeordneten, andererseits aber eine Verschwendung der uns zur Verhandlung der wichtigsten Angelegenheiten des Landes ja ohnehin nur kurz bemessenen Zeit, wenn wir uns so lange bei den Anträgen der geehrten Herren von jener (leve — linken) Seite des hohen Hauses aufhalten, welche anderer Meinung sind, oder überhaupt verhindern wollen, daß der Landtag tagt. (Poslanec dr. Susteršič: — Abgeordneter Dr. Susteršič: «To hočete Vi, volilno reformo dajte, pa je fertig!») Geben Sie uns die Wahlreform, sagen Sie, geehrter Herr Doktor! Es ist ja modern geworden — wir sehen dies aus den Beispielen von Ungarn, und böse Beispiele verderben oft gute Sitten — daß die Minorität der Majorität das Messer an die Kehle setzt und sagt: Wenn unser Wille nicht geschieht, so liegt uns nichts daran, geschehe, was da wolle; aber was sind die Folgen? Seit 25 Jahren bin ich, wie der verehrte Herr Landeshauptmann gesagt hat, im Landtage, aber soweit wir zurückdenken, wäre ein solcher Vorgang unerhört gewesen,

daß ein einzelner Herr gesagt hätte: (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Velika večina cele dežele, nicht ein einzelner Herr!») Wenn mein Wille nicht geschieht, dann soll alles zugrunde gehen! Ja, haben Sie denn an die Folgen gedacht? Sie kommen mit allen möglichen Dringlichkeitsanträgen, die ja recht gut sein können, (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «No, no!») die aber doch absolut zu unserem Landesfonde gehören, die auf die Finanzen des Landes großen Einfluß ausüben; Sie kommen mit solchen Anträgen, bevor Sie noch eine Idee haben, woher Sie das Geld nehmen werden; Sie lassen das Budget zwei bis drei Jahre unerledigt, wir sind ohne Voranschlag, ohne Rechnungsabschlüsse für die vergangenen Jahre — ja, was ist die Folge? Haben denn die Herren bedacht, daß Sie auf diese Weise das Land möglicherweise dem Bankerott entgegenführen? (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Za to je večina odgovorna, večina gospodari, večina je torej odgovorna!»)

Die Majorität, sagen Sie, ist verantwortlich! Meine Herren, ich weiß um keinen einzigen Fall, wo man nicht irgend einen vernünftigen Antrag unterstützt hätte, von welcher Seite er immer eingebracht wurde und dem man nicht auch in förmlicher Beratung Geltung verschaffen würde, aber Sie haben ja noch nicht eine Probe gemacht, ob man Ihren Anträgen zustimmen würde, wenn Sie damit zur rechten Zeit kommen. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Kadar Vi hočete!») Allein, meine Herren, man muß die Arbeiten in den Ausschüssen beginnen lassen, (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Kdo pa obstruira v finančnem odseku?») dann, meine Herren, können die Anträge im Hause verhandelt werden. Daß es Ihnen selbst aber um Ihre Anträge nicht gar so ernst ist, sehen wir aus den langen Reden, mit welchen Sie nur die Dringlichkeit derselben begründen. Ich muß gestehen, daß der verehrte Herr Landeshauptmann eine ganz außerordentliche Geduld bewiesen hat, und muß sagen, wenn ich zurückdenke, vor Jahren hätte so etwas nicht vorkommen dürfen, daß da, um die Dringlichkeit eines Antrages zu begründen, von allem Möglichen, von der Entstehung der Welt, von diesem und jenem gesprochen wird. Das war in unserer Praxis früher nie der Fall. Sie verlangen eine neue Wahlordnung, allein wenn die Wahlordnung seit mehr als 20 Jahren bestanden hat, ohne daß je daran gerüttelt worden wäre, so kann die Sache doch unmöglich so dringend sein, daß alles andere zurückgestellt werden müßte. Da gewinnt es nur den Anschein, daß es den Herren entweder um die Auflösung des Landtages, oder aber darum zu tun ist, daß Sie noch einige Anhänger mehr hier herein bekommen, damit die Partei des Herrn, der hier als Diktator auftritt, in die Majorität kommt. Eines von beiden wollen Sie erreichen, ich glaube aber, daß Sie damit unrecht tun und bedenken sollten, welches Unglück Sie über das Land hinaufbeschwören. (Zivahno odobravanje na desni. — Lebhafter Beifall rechts.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec ekszellenca baron Schwegel ima besedo.

Abgeordneter Excellenz Freiherr von Schwegel:

Hohes Haus! Ich kann mich den Erklärungen des geehrten Herrn Vorredners bezüglich der persönlichen Hochachtung gegenüber dem verehrten Herrn Landeshauptmann nur aus vollster Überzeugung anschließen und würde alles bedauern, was zu einer falschen Auslegung dieser Gefühle für seine Person Anlaß geben könnte. Ich habe mich aber zum Worte gemeldet, um jenen Ausführungen gegenüber, welche vom Führer der geehrten Partei auf der Linken dieses Hauses vorgebracht wurden, Stellung zu nehmen, eine Stellungnahme, die mir in diesem Augenblicke absolut notwendig erscheint, um jeder Mißdeutung der Haltung, welche ich und meine Parteigenossen hier einnehmen, entgegenzutreten.

Der geehrte Herr Führer der Partei zur Linken dieses hohen Hauses hat darauf hingewiesen, daß wir die Verhandlung der Dringlichkeitsanträge in einer Weise unmöglich machen, welche er auf unsere letzte Erklärung in dieser Angelegenheit zurückführt, in welcher wir zum Ausdruck brachten, daß wir gegen die Dringlichkeit der Anträge — ich betone es, gegen die Dringlichkeit der Anträge, nicht aber gegen das Meritum derselben — stimmen werden. Warum haben wir diese Erklärung abgegeben? Einzig und allein nur aus dem Grunde, um jene Hindernisse zu beseitigen, die durch die obstruktivistische Behandlung der Dringlichkeitsanträge entstehen und jede Tätigkeit, jede normale Tätigkeit des Landtages lähmen. Ich bitte auch nicht zu übersehen, daß das Dagegenstimmen sich nur gegen die Begründung der Dringlichkeit und nicht gegen das Meritum irgendeines Antrages richtet, und den geehrten Herren, welche in unserer Abstimmung irgend etwas anderes erblicken wollen, als eine Förderung der normalen Tätigkeit des Landtages, möchte ich nur bemerken, daß es ja vollständig in Ihre Hand gegeben ist, daß alle diese Anträge ohne weiteres auf normalem Wege der meritorischen Behandlung zugeführt werden. Schon in der Erklärung, welche ich im Namen meiner Parteigenossen in der letzten Sitzung abzugeben die Ehre hatte, habe ich darauf hingewiesen, daß der Weg, welchen wir vorschlagen, viel eher und schneller zur Erledigung der von Ihnen in Anregung gebrachten Angelegenheiten führt, als der Weg, den Sie eingeschlagen haben. Ich wies darauf hin, daß die Schulangelegenheiten eingehend bei Verhandlung des Budgets erörtert werden können, und daß dort Gelegenheit geboten werden wird, dieselben einer entsprechenden Erledigung zuzuführen. Daß über die Auffassung der Behandlung der Dringlichkeitsanträge eine differierende Anschauung nicht obwaltet, glaube ich voraussetzen zu können. Wenn man in dieser Behandlung nichts als ein Mittel erblicken will, welches die geehrte Partei auf der Linken dieses Hauses anwenden will, um Anträge, welche ihr beachtenswert erscheinen, mit Gewalt durchzusetzen, so müssen wir gegen diese Vorgangsweise auf das entschiedenste protestieren und uns das volle Recht wahren, diese Obstruktion, soweit es in unserer Macht liegt, mit allen parlamentarischen Mitteln zu bekämpfen.

Weiters hat der geehrte Führer der Gegenseite noch eine Bemerkung fallen lassen, die ich auf das richtige Maß zurückführen muß. Er meinte, daß von dieser Seite irgend

eine unerlaubte Beeinflussung des Präsidenten bezweckt oder veranlaßt worden ist. Nein, meine Herren, von unserer Seite wurde nichts anderes verlangt, als daß der Antrag, welchen mein verehrter Gefinnungsgenosse, der Herr Abgeordnete Luckmann, eingebracht hat, zur Abstimmung gebracht werde. Das Verlangen, daß Anträge, wenn sie gestellt werden, auch zur Abstimmung gebracht werden, ist durch die lange Übung dieses Hauses vollständig gerechtfertigt. Wenn nun dem Herrn Landeshauptmann, dem ich dafür besonders dankbar bin, daß er ausdrücklich erklärt hat, er werde nach wie vor bestrebt sein, den Wünschen des hohen Hauses Rechnung zu tragen, durch den Antrag Luckmann die Möglichkeit geboten war, durch die Abstimmung über diesen Fall, die Wünsche des Hauses kennen zu lernen, so heißt das nicht, daß damit eine Prerogative und die Rechte, die der Landeshauptmann besitzt, irgendwie tangiert werden sollen. Nach der Geschäftsordnung steht dem Landeshauptmann das Recht zu, die Tagesordnung und Tag und Stunde der Landtagsitzungen zu bestimmen, wenn aber gewünscht wird, daß der Landeshauptmann, wie das in vielen Fällen praktiziert wird, über die Intentionen des Hauses durch Abstimmung sich informiert, so ist dies wahrlich nicht eine Beeinflussung, sondern nur eine Unterstützung seiner Tätigkeit in diesem Hause. Die Prerogative, die Rechte des Landeshauptmannes irgendwie zu verletzen, war in keiner Weise unsere Absicht, noch auch sind dieselben irgendwie verletzt worden.

Es sind aber auch weitere Angelegenheiten zur Sprache gekommen, die sich auf die Presse beziehen. Meine Herren, gestatten Sie mir, daß ich über diesen Gegenstand aus dem einen Grunde nicht weiter spreche, weil ich glaube, daß diese Sachen nicht vor das Forum dieses Hauses gehören, ebensowenig als abwesende Personen den Gegenstand von Verhandlungen hier bilden sollten. Soweit es die Hochachtung der Person des Herrn Landeshauptmannes betrifft, habe ich mich schon eingangs meiner Rede vollkommen den Ausführungen des unmittelbaren geehrten Herrn Vorredners angeschlossen und ich glaube, daß der Herr Landeshauptmann in dieser Emanation von unserer Seite die vollständigste Satisfaktion für sich erblicken kann. Im übrigen kann ich mich nur dem dringendsten Wunsche anschließen, daß die Geschäftsordnung, wie sie besteht, und die, wie der geehrte Herr Landeshauptmann mit Recht betont hat, die erste Voraussetzung der Möglichkeit einer ordentlichen Behandlung der Geschäfte in diesem Hause ist, eingehalten und geschützt werde, und nur in diesem Sinne haben wir verlangt, daß vor Eingehen in die Tagesordnung alle Dringlichkeitsanträge auf das rascheste erledigt werden. Das ist der geschäftsordnungsmäßig richtige Standpunkt und ich zweifle nicht, daß der Herr Landeshauptmann den Rest der Dringlichkeitsanträge von diesem Standpunkte aus der Erledigung zuführen wird. (Zivahno odobranje na desni. — Lebhafter Beifall rechts.)

Deželni glavar:

Dalje se je oglasil k besedi gospod poslanec Mihael Arko.

Prosim!

Deželni poslanec Mihael Arko:

Gospod poslanec Luckmann se je izrazil, da stavlja naša stranka nujne predloge in da v njih zahteva svote, katere bi deželni proračun nikakor ne mogel pokriti in da ona kar sploh tje v en dan hoče imeti podpore ali pa nagrade, ko vendar še deželnega proračuna ne poznamo in ne vemo, ali bo mogoče kaj dati ali ne. In radi tega pravi, da je treba vsak nujni predlog, ki izvira od naše strani, kar tako a limine odvrniti.

Gospoda moja! Jaz bi samo nekoliko spomnil na zadnja dva nujna predloga, ko se je šlo za to, da bi se celemu našemu ljudstvu, celi deželi kranjski veliko dobrega storilo, in bi pri tem naša dežela ne dala ne krajcarja. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!» — Poslanec Jaklič: — Abgeordneter Jaklič: «Čujmo!») Jaz sem povedal, kako potrebno je, da se naša realka v Idriji podržavi, da mi plačujemo samo za realko 50 % za šolske potrebščine in zraven pa še vse davke, ki jih plačujejo drugi. Torej ko bi se to zgodilo, da bi gospodje glasovali za ta nujni predlog in da bi se realka podržavila, bi ne trpel naš deželni proračun niti helerja. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!»)

Gospodje so bili v čudnem protislovju, ker so enkrat rekli, mi ne glasujemo za predlog zato, ker obtežimo s tem našo deželo; kedar se pa stavi drug nujni predlog, ki dežele prav nič ne obtežuje, pa zopet glasujejo zoper njega. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Oni glasujejo principijelno vedno proti nujnosti!»)

Ravno tako je bilo zadnjič z učitelji na c. kr. rudarski šoli v Idriji. Ti imajo silno borno plačo, tolikokrat se kako mesto razpiše, pa vendar nikdar ni nobenega prosilca, ker je plača prenizka in tudi ni nobenih postranskih dohodkov. Ko bi torej nasvetovali, da naj država plača tistih 3880 K več, bi naša dežela pri tem prav nič ne trpela. Vendar gospodje tega niso storili, dasiravno je v Idriji 16 učiteljev, kateri — to poudarjam — niso naše stranke, ampak večinoma naprednjaški; nam je pa to vendar vse eno, ker vidimo njih telesni napor in duševni trud. Mi jim hočemo torej le toliko ugoditi, da bi mogli svojemu stanu primerno shajati, kakor se učiteljem spodobi. In ko bi se to sprejelo, bi plačal tako vse erar, naša dežela bi ne plačala ne krajcarja, pač pa bi dobila s tem od one strani podporo, katera bi bila v korist učiteljem in šolski mladini.

Drugič se je izrazil častiti gospod predgovornik, da taka volilna reforma, kakor jo mi zahtevamo in po kakršni težimo, ni na mestu in da še ni čas za to. Ja, gospoda moja, ko bi Vi imeli stiko z nižjim ljudstvom, z delavcem, posebno še s socijalnimi demokrati, ko bi hodili na ljudske shode, (Poslanec Jaklič: — Abgeordneter Jaklič: «Tepeni bi bili!») potem ne bi govorili tako. Jaz sem imel ravno zadnje nedeljo biti na enem takem shodu v Idriji in sem videl tam vse tri stranke, vendar so vsi govorniki silno ostro zahtevali splošno in enako volilno pravico ter svoje govore jako lepo utemeljevali. Rekli so: Volilna pravica mora biti enaka. Ko je treba k naboru, te nič ne vprašajo,

ali si otrok delavčev ali graščakov; oba morata služiti in puško nositi; razlika je samo ta, da mora služiti naš otrok tri leta, oni pa eno leto. Mi torej plačujemo krvni in indirektni davek ravno tako, takrat pa, kadar se gre za naše pravice, se pa nobeden nič ne zmeni.

Torej, gospoda moja, ta struja gre po vsej Evropi. (Poslanec Jaklič: — Abgeordneter Jaklič: «Ti je tudi ne bodo ustavili!») Zabraniti jo morete za nekaj časa, ampak, ad Calendas Graecas je ne boste privedli. Mogoče je, da je mi ne dosežemo, naši zanamci pa gotovo. Ampak mi jo morebiti dobimo z lepa, kajti zanamci jo bodo še vse strogeje zahtevali kakor mi. (Živahno odobravanje na levi. — Lebhafter Beifall links.)

Deželni glavar:

Ekszellenca gospod deželni predsednik ima besedo.

K. k. Landespräsident Expellenz Freiherr von Hein:

Bei der bekannt guten Akustik dieses Saales, welche dadurch noch wesentlich gefördert wird, daß verschiedene Zwischenrufe oft laut den Redner unterbrechen, war es mir nicht möglich, vollkommen den Wortlaut jener Erklärung zu vernehmen, welche von Seite des sehr geehrten Herrn Abgeordneten der Katholikonarodna stranka abgegeben wurde, soviel aber die Schallwellen an mein Ohr getragen haben, glaube ich, kommt in dieser Erklärung auch ein Passus vor beiläufig des Inhaltes, daß ich mich ganz einseitig mit den beiden Parteien auf der rechten Seite dieses hohen Hauses identifiziere — so beiläufig habe ich verstanden (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Stimmt!») — und daß ich das Korrespondenzbureau für diese Parteizwecke und meine Person mißbrauche. So glaube ich wenigstens das verstanden zu haben und ich bitte, wenn ich es nicht richtig verstanden hätte, mich zu forrigieren. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Vsaj je res!»)

Demgegenüber muß ich erklären, daß ich, solange ich hier von diesem Sitze aus die Regierung zu vertreten die Ehre habe und solange ich diese Ehre genießen werde, immer bestrebt war und bestrebt sein werde, vermittelnd gegenüber den Gegensätzen zwischen beiden Parteien einzugreifen und mich nie auf einen einseitigen Parteistandpunkt gestellt habe, auch nicht stellen werde. Was die Angelegenheit betrifft, daß das Korrespondenzbureau für Parteizwecke — ich glaube, der Ausdruck hat gelautes: «mißbraucht» wurde, so muß ich vor allem ganz im allgemeinen bemerken, daß ich mich mit dem Korrespondenzbureau nicht zu identifizieren bitte; was jedoch jene Depesche anbelangt, welche über den Inhalt der letzten Sitzung abgegangen ist, so übernehme ich gerne die volle Verantwortung für den Inhalt, denn ich habe diese Depesche drei-, vier-, fünfmal durchgelesen, um ja möglichst objektiv den Vorgang in der letzten Sitzung darzustellen. Ich weiß auch nicht, in welcher Art die Depesche tendenziös gefärbt sein soll. Wenn diese Depesche vielleicht nicht ganz vollständig den Verlauf der Sitzung wiedergibt, so will ich das sehr gerne zugeben; ein stenographisches Protokoll kann man nicht depešieren. Eine tendenziöse Färbung aber muß ich vollkommen in Abrede stellen. Ich wüßte nicht, worin eine solche bestehen

sollte; es ist vielleicht hier und da etwas ausgelassen, das gebe ich gerne zu, wenn ich diese Depesche mit Berichten der Lokalblätter vergleiche, aus diesen kann ich aber nur ersehen, daß die Vorgänge in der Depesche in einem gewissen milderen Lichte geschildert worden sind. Etwas anderes ist aus der Depesche nicht herauszulesen. Ich muß also diesen Vorwurf energisch ablehnen.

Deželni glavar:

Dalje se je oglasil k besedi gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Sedaj, ko je po slovesni izjavi, katero je prečital gospod poslanec dr. Šusteršič, gotovo, da se katoliškonarodna stranka neče odpovedati obstrukciji, je naravno, da se tudi nam čas ne bo več tako smilil, kakor dosedaj. Zategadelj se mi vidi potrebno, spregovoriti nekoliko besed o zadevi, ki se danes razpravlja, in ki je po mojih mislih prišla v to zbornico vsled tega, ker so nekateri živci nekoliko prenevrozni.

Kar se tiče osebe gospoda deželnega glavarja, je lahko prepričan, da ga tudi jaz visoko cenim. Naravno pa je, da je nekoliko predalekosežna občutljivost, ako se gospod glavar in katoliškonarodna stranka v ti zbornici ozirata na to, kar se piše v naših javnih listih.

Naši javni listi imajo svoj delokrog in dasi sem odgovorni urednik «Slovenskega naroda», je vendar gotovo, da je včasih marsikaj v listu, za kar poprej vedel nisem. Vendar pokrivam s svojo odgovornostjo vse, kar piše «Slovenski narod», in zato sem odgovoren tudi za to, kar je pisal o gospodu deželnem glavarju. Pri tem pa mislim, da ne smemo biti tako občutni, ako upoštevamo, kaj nasprotna stranka o nas piše. Ravnotisti večer kakor «Slovenski narod», je izšel tudi «Slovenec», ki je Vaše glasilo, pripoznano glasilo Vaše stranke. Ali naša stranka je bila v listu na tako surov način napadena, da bi mi vsi v zbornici bili lahko nervozni, ako bi za to odgovorne delali častite gospode poslance katoliškonarodne stranke. In še nekaj drugega. V zadnji seji se je meni osebno pripetilo, da je poročevalec «Slovenca» z galerije nameupil in me opsoval; gospod deželni glavar ni ničesar opazil.

Deželni glavar:

Prosim, jaz nisem tega slišal!

Poslanec dr. Tavčar:

In častita gospa omenjenega poročevalca me je tudi opsovala in mi z galerije fige kazala. (Veselost. — Heiterkeit.) Častiti gospodje prijatelji, jaz si ničesar ne storim iz tega, čisto nič, meni je vse eno, naj se to ali ono godi na galeriji! Pri nas so že taki časi, da človek ne sme preveč občutljiv biti, vsaka prevelika občutljivost je bolezen, in jaz le Boga hvalim, da imam tisto trdo kožo, katero dejansko imam. Čisto gotovo je — ker sem že odgovoren za list, naj sprejme gospod deželni glavar mojo izjavo — da o kakem osebem žaljenju niti govornice biti ne more,

in da takega namena nikdo imel ni. (Poslanec eksceleuca baron Schwegel: — Abgeordneter Excellenz Freih. v. Schwegel: «Bravo!»)

Kar se tiče izjave, pri kateri se je tovariš gospod dr. Šusteršič precej «ešofiral» ([Veselosť — Heiterkeit] — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Iz Slovenskega Naroda» smo mi na vse kaj drugega navajeni!») imamo prav enako stališče! (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Je čisto kaj drugega!») Vzajem v vednost in moram konstatovati, da je sedaj katoliškonarodna stranka vrgla z obraza svoj pajčolan, za katerega se je skrivala do sedaj, in da je slovesno izjavila, da neče delati v zbornici. Da pri tem igra nekoliko komedije, to se pravi, precej veliko komedijo, je naravno, ker to boste sami priznali, da ti nujni predlogi, ki jih svojim volilcem kot pesek mečete v oči, niso resno smatrani niti od Vaše, niti od naše strani. (Poslanec doktor Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Ah, Ah!» — Poslanec grof Barbo: — Abgeordneter Graf Barbo: «So išt eš!») Vi pravite: Če nam danes daste volilno reformo, potem pa vržemo v kot vse svoje nujne predloge, in dovolimo redno delovanje! Kaka resnost pa je to? (Burno odobravanje in ploskanje v središču, na desni in na galeriji. — Stürmischer Beifall und Händeklatschen im Zentrum und auf der Galerie.) Torej mi Vam damo četrto kurijo, šest mandatov, potem pa takoj vržete nujne predloge v kot! (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «V kot že ne!») S tem pa sami priznavate, da niste ž njimi imeli drugega namena, nego samo obstrukcijo omogočiti v tej zbornici. (Odobravanje v središču in na desni. — Beifall im Zentrum und rechts.) Gospoda moja, kaj pomenijo ti nujni predlogi, o tem nismo bili nikdar v dvomu. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «To je vse drugače!») Čisto tako je! Ako ste pravičen krščanski mož, (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Jako duhovito!») morate priznati, da je stvar čisto taka! No, pa z gospodom tovarišem dr. Šusteršičem se nečem nadalje prepirati, ker bo on itak hotel zadnjo besedo imeti, kakor tista ženica ki je strigla iz vode. ([Veselosť v središču. — Heiterkeit im Zentrum.] Poslanec dr. Šusteršič — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Zadnjo besedo bo imel Malovrh danes zvečer!») Pustite Malovrha pri miru. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Zadnjo besedo bo on imel v Slovenskem Narodu!») Torej z gospodom dr. Šusteršičem se nečem prepirati, ampak stvarno in mirno hočem govoriti. Levica noče delati! Dobro, pa uganjajte naprej Vaše reči, mi pa hočemo delati, a brez proračuna ne moremo ničesar storiti. Vi pravite: Dajte kmetu 100.000 K — jako lepo, zlasti za človeka, ki jih ne da iz lastnega žepa, — na drugi strani pa pravite: Sredstev, iz katerih naj se to vzame, pa ne dovolimo, ker ste Vi za gospodarstvo odgovorni! (Poslanec doktor Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Plačo kot deželni odbornik pa vendar vzamete!») Za to tudi nekoliko delam! (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Nič ne očitam, pa tudi ni dovoljena!») Vi se boste seveda dijetam odpovedali! Torej jaz še

enkrat pravim: Mi odgovornost pred deželo čisto lahko nase prevzamemo. Vi nečete delati, ampak hočete svojim volilcem pesek v oči metati, in ako se more samopašnost v tem pogledu kateri stranki očitati, je ta samopašnost pristna Vaša last!

Nekoliko besed bi še odgovoril prečastitemu gospodu dekanu idrijskemu, temu socijalnemu demokratu v duhovniški sutani. On se tresse pred socijalno demokracijo v deželi. Ali gospoda, tudi glede volilne reforme si morate misliti, da Vas pregledamo, da nismo tako naivni, da Vas ne bi pregledali. Ako bi volilna reforma v današnjih časih ne imela te sposobnosti, da bi Vam pripomogla do večine v tej zbornici, potem bi bili Vi prvi nasprotniki vsake volilne reforme. (Živahno odobravanje v središču in na desni — Lebhafter Beifall im Zentrum und rechts. — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «To je veleposestnikom iz srca govoreno!») Vi hočete imeti obstrukcijo za svojo reklamo, mi smo pa proti obstrukciji in zato, če hočete obstruirati, Vam je to čisto slobodno! (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Saj nam to braniti ne morete!») To je res, (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Če se na glavo postavite!») ali če boste prišli v položaj, da boste kedaj dobili tisto od Vas tako zaželjeno večino v tej zbornici, (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Boste pa Vi obstruirali!») potem bomo pa mi, če bomo hoteli obstrukcijo, tudi obstruirali. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Potem bo pa čisto narobe cela stvar!») Tega nam Vi tudi ne boste mogli ubraniti, če do tistega časa ne boste znali čudežev delati!

Torej jaz z velikim zadovoljstvom jemljem izjavo te stranke v vednost, da hoče še naprej tisto uganjati, kar je dosedaj uganjala, in omenjam samo to, da se odgovornosti prav nič ne bojimo, ampak da ta odgovornost pade na prijatelja dr. Šusteršiča. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Jo prevzamem z mirno vestjo!») Jaz mislim, da se bo končno tudi našel faktor, ki bo imel dovolj poguma, in da se bo naveličal tega brezplodnega početja in izjavil: Zaprimo to uto, ker za take komedije ta uta ni. (Burno odobravanje in ploskanje v središču, na desni in na galeriji. — Stürmischer Beifall und Händeklatschen im Zentrum, rechts und auf der Galerie.)

Deželni glavar:

K besedi se je še oglasil dr. Schweitzer.

Poslanec dr. Schweitzer:

Slavna zbornica! Najprvo bom odgovoril par besedij svojemu neposrednemu gospodu predgovorniku. On je v začetku svojega govora potrdil, da je on sicer šef-redakter «Slovenskega Naroda», da pa ne bere vsega, kar ta list priobčuje.

To sta dve trditvi, od katerih bi mu samo prvo verjel, kajti, da on res vse bere, kar se tiska v «Slovenskem Narodu», to je pokazal s svojim govorom, ki ni nič drugega, kakor pogrevanje in ponavljanje tistih uvodnih člankov, katere «Slovenski Narod» z veliko

gostobesednostjo že mesece in mesece pogreva. ([Veselost na levi. — Heiterkeit links.] — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Kaj pa ‚Slovenec‘ pogreva?!» — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Dr. Tavčar ne dobi nobene nove ideje več! On je že star postal! Manjka mu že vsaka ideja! Manca la forza!» — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Kaj manjka?» — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Moči manjka! Manca la forza!») Jaz mislim, da je v tem oziru stvar popolnoma jasna. Gospod poslanec dr. Tavčar je skušal vso stvar, za katero se tukaj pravzaprav gre, postaviti na neko drugo stališče s tem, da je spravil v to zbornico različen «Tratsch», kako se mu iz galerije jeziki kažejo itd., (Veselost na levi — Heiterkeit links) ampak jaz bi prosil slavno zbornico, da ostane pri stvari.

Za kaj se pa tukaj pravzaprav gre? Gre se za to, da je manjšina tega slavnega zbora primorana, braniti pravilni red in ugled te zbornice, (Klici na levi: — Rufe links: «Tako je!» — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «To je pa dobro!») pravilni red proti napadam večine in ugled zbornice proti slavni deželni vladi, in v teh dveh frontah (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Še malo ob mizo udarite!») — tudi, če hočete (Živahna veselost — Lebhaftes Heiterkeit) — smo se mi danes postavili v bran, in zato ste gospodje od večine danes — oprostite, da se poslužujem tudi jaz tega izraza — nekako «ešofirani». (Živahna veselost. — Lebhaftes Heiterkeit. — Klici na levi: — Rufe links: «Tako je! Tako je!»)

Kar se tiče pravnega reda, je gotovo zelo čuden prizor, da moramo mi vedno s knjžico v roki gospodom od večine čitati paragrafe, da jih spoznajo. (Živahna veselost na levi. — Lebhaftes Heiterkeit links.) Gospod poslanec Luckmann je trdil, da takih prizorov, kakor so sedaj v naši zbornici že 20 let na Kranjskem ni bilo, in da je to naravnost nekaj nezaslišanega. Jaz tudi pravim, da je to nezaslišano, da mora manjšina večino, ki že toliko let sedi pri polni skledi v tej zbornici, s knjžico v roki učiti poslovnega reda od paragrafa do paragrafa. ([Veselost in klici na levi: — Heiterkeit und Rufe links: «Dobro, dobro!】 — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «S takim ohrovtom nikar ne prihajajte!») Zakaj nam pa ne dokažete, da nimamo prav, kadar pridemo s poslovnim redom?

Naposled se je pa spravila večina naravnost na gospoda deželnega glavarja, in ga hotela s tem, da je skušala uprizoriti nečuvno kršenje pravnega reda, prisiliti, da bi storil to, kar ona hoče, in dal na glasovanje predlog gospoda poslanca Luckmanna. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Spet malo ob mizo udarite!») §§ 2. in 16. pravnega reda — jaz jih gospodom zopet priporočam v branje (Veselost — Heiterkeit) govornita popolnoma jasno in točno, in kažeta, da Vi takrat niste imeli prav. Slavna večina, ki ima, kakor si domišlja, ravno zato zmiraj prav, ker je večina, tukaj, kakor se je pokazalo, nima prav, kajti paragrafi pravnega reda govorijo zoper njo. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič:

«In danes so nasproti gosp. deželnemu glavarju nastopili na celi črti veliko retirado.» ([Živahna veselost na levi in nasprotovanje v središču in na desni. — Lebhaftes Heiterkeit links und Widerspruch im Zentrum und rechts.] — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Kaj pravite, kaj?!») Občni vtis je bil ta, da se skušajo gospodje nekako častno spraviti iz te afere. ([Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.] — Poslanec doktor Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Mi nismo odgovorni za ‚Slovenski Narod!«). Da niso gospodje odgovorni za «Slovenski Narod», to so dosedaj vedno trdili takrat, kadar se jim je prilegalo, ampak, kadar jim pa zopet drugače kaže, potem pa svoje reči tako opravljajo v «Slovenskem Narodu», kakor da bi bil ta časopis glasilo njihove stranke. (Klici na levi: — Rufe links: «Tako je!»)

Čudno se mi zdi, da so gospodje tako strašansko vneti za redno delovanje deželnega zbora in da našo obstrukcijo tukaj v zbornici proglašajo kot ljudstvu škodljivo itd., (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Kakšno korist pa ima?») tembolj čudno, ker so sami nastopili pot obstrukcije v finančnem odseku s tem, da so pobrali vsak svoj referat pod pazduho ter rekli: «Referate smo vzeli, referirali pa ne bomo». (Burna veselost na levi. — Stürmische Heiterkeit links.) Gospoda moja, če to ni obstrukcija, kaj je pa potem še obstrukcija? To so storili gospodje ene strani večine, na drugi strani večine pa imajo gospodje od ustavoverne stranke na čelu enega izmed sodrušnikov tiste državnozborniške obstrukcije, katera je v svoji posledici pahnila našo državo v ta kaos, v katerem se država sedaj žal nahaja. (Odobrovanje na levi. — Zustimmung links.) Torej jaz mislim, da nimata obe ti stranki nobenega povoda (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Se ešofirati!») — no, pa recimo, se ešofirati. (Živahna veselost na levi. — Lebhaftes Heiterkeit links.)

Stvar je tedaj popolnoma jasna za vsakega, ki ne gleda skozi očala narodnonapredne stranke ali ustavoverne nemške stranke. (Klici na levi: — Rufe links: «Tako je!»)

Kar se pa tiče branitve ugleda deželnega zbora nasproti deželni vladi, pa sprejem v vednost besede gospoda deželnega predsednika ekselence barona Heina, da je on tendenco zadnjega poročila korespondenčnega urada poznal in da se ž njo popolnoma strinja. Gospoda moja! Kakošno pa je bilo poročilo korespondenčnega urada o zadnji seji kranjskega deželnega zbora? Jaz si dovoljujem prečitati samo tisti pasus, ki se tiče zadnje zadeve z gospodom deželnim glavarjem. Ta pasus se glasi (bere — liest):

«Der Landeshauptmann verkündet, die nächste Sitzung finde Freitag statt. Abgeordneter Luckmann beantragt, morgen und täglich Sitzungen zu halten, damit man endlich zur Tagesordnung gelange. Hiefür spricht sich auch Dr. Ferjančič aus, der übereinstimmend mit Freiherrn v. Schwegel den Landeshauptmann dringend ersucht, den Antrag Luckmann zur Abstimmung zu bringen.»

Gospoda moja! To so angeli! Poročilo pravi: «dringend ersucht». Kakšen «dringend ersuchen» je pa bilo to? Kako so gospodje tam gori upili in kri-

čali, to smo vendar vsi videli in opazovali! (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Kaj bi bilo, če bi jaz kaj takega naredil, kakor baron Schwegel? Kaj bi meni ekselenca baron Hein potem šele očital?!»)

Torej to so bili angeli, sedaj pride pa hudič! (Živahna veselost. — Lebhaftes Geiterfeit.)

«Dr. Šusteršič spricht sich dagegen aus und behauptet, die Anordnung der Sitzungstage sei einzig und allein die Sache des Landeshauptmannes!»

To je, gospoda moja, nekoliko drugače bilo; poročilo pravi kar «behauptet» o dr. Šusteršiču. On je pa imel v roki opravični red in na podlagi istega dokazal, da ima gospod deželni glavar pravico, določiti dan in uro sej. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!» — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Samopašnost!» — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Dr. Tavčar očita nam samopašnost!») Torej samo ta pasus, ne govorim o nobeni drugi stvari, že kaže jasno, kako tendenciozno se je delalo poročilo, in jaz se le čudim izreku gospoda deželnega predsednika barona Heina, da je on poznal tendenco in da je trikrat, (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Petkrat!») torej celo petkrat prebral poročilo ter bil s tem zadovoljen. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

No, to je dobro vedeti, da je rekel gospod deželni predsednik, da je bil ž njim zadovoljen, in jaz bi mu le izrekel željo, da, kadar prebira tako poročilo korespondenčnega urada, naj vedno premisli, kako so se stvari faktično godile, in potem naj govori v poročilih, kakor jih pošilja korespondenčni urad v svet, resnico.

Končno hočem še odgovoriti gospodu dr. Tavčarju — ker sem že ž njim pričel, hočem tudi ž njim končati — na tisti njegov izrek, da so naši nujni predlogi komedija. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Divno!»)

Gospoda moja! Zakaj je pa narodnonapredna stranka glasovala za štiri naše predloge izmed šestih, če so ti predlogi pesek v oči volilcev? (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!») Zakaj pa ni tega narodnonapredna stranka rekla precej od začetka? — Torej ta izrek gospoda dr. Tavčarja pade s tem popolnoma. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Torej ste Vi igrali komedijo, ko ste glasovali za prve nujne predloge!» — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Prosim, gospod deželni glavar, da pokličete gospoda dr. Šusteršiča k redu, ker je rabil izraz 'komedija' napram naši stranki!» — [Veselost. — Geiterfeit.] Ni mi torej treba več zavračati te insinuacije, da mi igramo s svojimi nujnimi predlogi komedijo. (Živahno pritrdjevanje na levi. — Lebhaftes Zustimmung links.)

Ako gospodom naše postopanje tukaj v zbornici ni všeč, priznajte volilno pravico, delajte v ustavnem odseku in v finančnem odseku, potem je pa stvar takoj pri kraju. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Torej delo bi gospodom od narodnonapredne stranke toplo priporočal; naj tiste referate, ki so jih odnesli s seboj pod pazduho, doma prebero in naj potem referirajo. ([Živahna veselost. — Lebhaftes Geiterfeit.] —

Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: «Tako je!») pa bo ljudstvo zadovoljno. Ker je pa gospod dr. Tavčar rekel, da se ljudstva nič ne boji, temu nasproti mislim jaz, da se pač pri vsaki volitvi pokaže, da se je njegovi stranki vedno bolj bati ljudstva. (Veselost na levi. — Geiterfeit links.)

Priporočam torej samo te svoje misli — to niso nujni predlogi (Veselost na levi. — Geiterfeit links. — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «To so zlate misli!») — narodnonapredni stranki z željo, da naj dela v ustavnem in finančnem odseku, pa bo stvar šla naprej. (Burno odobranje in ploskanje na levi in na galeriji. — Stürmischer Beifall und Händeklatschen links und auf der Galerie.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec ekselenca baron Schwegel se je še enkrat oglasil k besedi za faktični popravek.

Abgeordneter Excellenz Freiherr v. Schwegel:

Ich habe mich, hohes Haus, nur zu einer kurzen faktischen Bemerkung zum Worte gemeldet. Der geehrte Herr Vorredner hat bemerkt, daß die Partei, der anzugehören ich die Ehre habe, seinerzeit in Wien obstruiert, beziehungsweise dadurch das Recht verwirkt hat, gegen die Obstruktion aufzutreten. — Ich konstatiere tatsächlich, daß ich und die Partei, der ich anzugehören die Ehre habe, nie Obstruktion getrieben und auch nie die Obstruktion unterstützt hat, und daß ich speziell diese Erklärung bereits bei einem anderen Anlasse dem hohen Hause zur Kenntnis zu bringen die Ehre hatte, was ich um so mehr zur Kenntnis zu nehmen bitte, als derartige Anschuldigungen vielleicht nur aus Unkenntnis der Verhältnisse unserer Partei entsprungen und absolut ungerechtfertigt sind.

Deželni glavar:

Preidemo sedaj k 2. točki dnevnega reda:

2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.

2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.

Došle so sledeče peticije, ki se izročajo finančnemu odseku:

Der Zentralverein für Rübenzucker-Industrie bittet um Fassung eines Beschlusses, betreffend Herabsetzung der Steuer auf den Zuckerkonsum.

Vodstvo kmetijske šole na Grmu predloži prošnjo sadjarja Jožefa Mrvarja in vrtnarja Franca Valentinčiča in hišnika Mih. Podbevška za zvišanje plač.

Vodstvo kmetijske šole na Grmu predlaga prošnjo vdove opravnika, Jožefe Vrisk, za dovolitev miloščine.

Vodstvo kmetijske šole na Grmu predloži prošnjo vinščaka Jurja Pelkota za zvišanje plače.

Adamič Ana, učiteljska sirota na Vrhniki, prosi za podaljšanje miloščine.

Okrajnocestni odbor v Cerknici prosi podpore za zgradbo nove ceste Begunje-Žilce.

Berein zur Schaffung eines Studentenheims an der Hochschule für Bodenkultur in Wien bittet um Subvention.

Poslanec dr. Krek izroča prošnjo Štefana Benčina, vpokojenega šolskega sluge, za zvišanje milostne pokojnine.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Poslanec Fran Arko izroča prošnjo mlekarske in sirarske zadruge v Landolu za podporo.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Poslanec Pfeifer izroča prošnjo «Slovenskega planskega društva» za podporo za popravo vodnjaka na Kumu.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Poslanec dr. Ferjančič izroča prošnjo županstva na Bledu za uredbo učiteljskih plač, ustanovitev kmetijske šole na Gorenjskem in uredbo cestnih doklad.

(Izroči se upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Poslanec Pfeifer izroča prošnjo vaščanov iz Zgornje Okoršnice, občina Semič, za nadaljevanje vodovoda iz Dolenje na Gorenjo Okoršnico.

(Izroči se upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Izročene so bile tudi interpelacije, ki se morajo takoj v seji prečitati.

Ker je gospod zapisnikar tajnik Pfeifer prehlajen in ne more čitati, prosim dovoljenja, da se drug tajnik deželnega odbora pokliče kot drugi perovodja, da bo prečital te interpelacije.

Torej prosim gospoda tajnika Uršiča, da prečita interpelacijo gospoda poslanca dr. Schweitzerja in tovarišev.

Tajnik Uršič

(bere — lieft):

«Interpelacija

poslanca dr. V. Schweitzerja in sodrugov do gospoda deželnega predsednika.

Včerajšnji ‚Slovenec‘ bil je radi sledeče notice zaplenjen:

‚Velikanski škandal od vlade podpiranih Italijanov. Iz Italije smo dobili šele sedaj od prijatelja, ki je te dni prepotoval Gorenjo Italijo, podrobnejše poročilo o škandalih, katere so povzročili italijanski dijaki iz Avstrije povodom laškega shoda v Vidmu. Na tem mestu protestiramo z vso slovesnostjo proti škandaloznemu početju teh avstrijskih podanikov, ki so vodili po ulicah osla, kateremu so obesili napis ‚Francišek Jožef I.‘ in osla z vso silo pretepavali, da je bil osel ves onemogel. To dejanje so seve spremljali protiavstrijski klici. Tako avstrijski Lah! postopajo s posvečeno osebo avstrijskega cesarja! Odločno zahtevamo od naše vlade tozadevnih pojasnil in vprašamo državna pravdnštva na Primorskem, ako

so voljna poizvedeti, kdo so bili ti junaki? Tako ne bomo nekaznovano pustili blatiti našega cesarja. Vladi je pa ta dogodek lep nauk, kake sadove rodi njeno podpiranje Italijanov.‘

Ker ima notica zgolj le patrijotično tendenco in izraža najostreje ogorčenje nad početjem veleizdajskih državljanov — javnost pa je opravičena vedeti, na kak nečuten in gnjusen način avstrijski podaniki v inozemstvu postopajo, podaniki, ki se v Trstu in ostalem Primorju solnčijo v žarkih milosti c. kr. avstrijske vlade — zato je konfiskacija popolnoma neopravičena in naravnost podobna nekaki dobrohotni popustljivosti napram veleizdajskemu iredentovskemu elementu.

Podpisani torej vprašajo:

1.) Ali se je ta konfiskacija zgodila iz lastne inicijative državnega pravdnštva ali pa na zahtevo c. kr. deželne vlade?

2.) Kako zamore gospod deželni predsednik v poslednjem slučaju to zahtevo opravičiti?

3.) Ali hoče gospod deželni predsednik v prvem slučaju — t. j. če se je konfiskacija zgodila po lastni inicijativi državnega pravdnštva — storiti potrebne korake pri c. kr. osrednji vladi, da se take popolnoma neopravičene, iz trte izvite konfiskacije za bodoče zaprečijo.

V Ljubljani, 9. oktobra 1903.

Dr. Schweitzer, dr. Krek, Pakiž, Drobnič, Pfeifer, dr. Susteršič, Jaklič, Dular, A. Mejač, F. Košak, Povše, Arko.»

Deželni glavar:

Izročam to interpelacijo ekscelenci gospodu deželnemu predsedniku.

C. kr. deželni predsednik ekscelenca baron Hein:

Čast mi je na to interpelacijo in sicer glede prvega vprašanja odgovoriti, da se je ta konfiskacija zgodila iz lastnega nagiba državnega pravdnštva.

Glede drugega in tretjega vprašanja pa si odgovor pridržujem za poznejši čas.

Deželni glavar:

Prosim gospoda zapisnikarja Uršiča, prečitati drugo interpelacijo.

Tajnik Uršič

(bere — lieft):

«Interpelacija

poslancev dr. Šusteršiča, Arko Mih. in drugov do gospoda deželnega predsednika.

Delavstvo v Zagorju je stopilo v stavko in pričel se je zopet jeden tistih mezdnih bojev, ki so naravna posledica kapitalističnega izkoriščanja delavske moči ljudstva.

Cela dežela v ogromni večini prebivalstva stoji s svojimi simpatijami ob strani stavkujočega delavstva.

Vlada in njeni organi pa, kakor se kaže, vidijo že zopet svojo nalogo v tem, priskočiti že itak premočnemu kapitalizmu proti delavstvu na pomoč.

Iz Ljubljane se je odposlala stotinja 27. pešpolka v Zagorje, da strmoglavi stavkujoče ljudstvo.

«Grazzer Tagespost» pa poroča, da je litijski okrajni glavar dejal stavkujočim delavcem, da nimajo povoda za stavko in da naj kar gredo zopet na delo pod prejšnjimi pogoji! Ta način vmešavanja od strani okrajnega glavarja je naravnost nečuvven, kajti vdinjal se je tako za služabnika kapitalističnemu podjetju.

Dolžnost države je, v mezdnem boju podpirati slaberega, t. j. delavstvo, ne pa močnejšega, — ali pa vsaj varovati popolno nevtralnost.

Podpisani vprašajo gospoda deželnega predsednika:

1.) Zakaj se je poslalo vojaštvo iz Ljubljane v Zagorje? Kako hoče gospod deželni predsednik ta čin opravičiti?

2.) Ali je res litijski okrajni glavar napram stavkujočemu delavstvu tako pristransko postopal, kakor zgoraj navedeno? Kaj hoče gospod deželni predsednik napram temu storiti — odnosno, ali morebiti odobrava to postopanje okrajnega glavarja? Kako hoče v poslednjem slučaju svoje stališče opravičiti?

3.) Kako stališče hoče deželna vlada odsihmal zavzemati v tej stavki bodisi napram delavstvu, bodisi napram družbi? Hoče li posredovati v prilog opravičenim zahtevam delavstva in v ta namen odposlati objektivnega vladnega komisarja?

V Ljubljani, 9. oktobra 1903.

Dr. Šusteršič, Arko, Jaklič, Povše, F. Košak, A. Mejač, Pfeifer, Dular, dr. Krek, dr. Schweitzer, Drobnič, Pakič.

Deželni glavar:

Čast mi je, izročiti to interpelacijo ekscelenci gospodu deželnemu predsedniku.

Nadalje prosim prečitati interpelacijo gospoda poslanca Drobniča in tovarišev.

Tajnik Uršič

(bere — lieft):

«Interpelacija

deželnega poslanca Drobniča in drugov na ekscelenco deželnega predsednika barona Viktor Heina.

Nezakonito pogajanje pri naberu zavarovancev proti ognju se množi od dne do dne, in nevarnost je, da bi bilo oškodovano vsled tega občinstvo.

Leta 1897. je bila zavarovana župnijska cerkev v Jelšanah pri banki «Slaviji». Leta 1898. je navedena zavarovalnica uničila porazumno zavarovanje in sama, in ne da bi zavarovana stranka v to dovolila, izdala nove police za desetletno novo zavarovanje.

Ker zavarovanja ni bila zadovoljna s takim oblastnim počenjanjem banke «Slavije», je prišel slučaj pred sodišče. Konečno je izreklo sodišče tretje stopinje, da tako postopanje nima podlage v zakonu in banka

«Slavija» je morala odstopiti od navedenega zavarovanja, kakor kažeti razsodbi 1/ in 2/.

Ker se je na ta način pokazalo, da se ne smejo nepravilne zavarovalne pogodbe pred sodišče spravljati, nastopila so se druga pota, kakor kažejo sledeči slučaji.

Leta 1901. prišel je potovalec banke «Slavije» v Poljanski okraj na Gorenjskem, kjer je bilo 13 posestnikov že zavarovanih pri «Slaviji» do leta 1904. Da bi raztegnil to dogovorjeno zavarovalno dobo, je obljuboval strankam, da bode znižala banka «Slavija» premijo in je jemal navedenim strankam knjižice, deloma jim tudi iztrgal iz knjižice ono listino, na kateri je bila zapisana doba zavarovanja. Kako so se začudili ljudje, ko so dobili, ne da bi v to privolili, nove zavarovalne knjižice, oziroma police, iz katerih je bilo razvidno, da je brez naročila strank, in ne da bi bile stranke novo pogodbo podpisale, zavarovalna pogodba usiljena strankam, ki bi trajala do leta 1910.

Ker je sodišče, kakor navedeno, izreklo, da take jednostransko zapisane pogodbe nimajo veljave, navedena banka ni stopila pred sodišče, marveč nastopila je drugo pot.

Vseh 13 posestnikov, ki stanujejo v vasi Vovča, je namreč zavarovalo svoje posestvo za čas, ko poneha prava zavarovalna pogodba pri «Slaviji», t. j. od meseca aprila 1904 naprej pri «Vzajemni zavarovalnici v Ljubljani» in zajedno so naznanili tudi banki «Slaviji» to dejstvo, ne da bi bili dobili odgovora na dotično odpoved. Zgodilo se je nekaj drugega! Orožnik je prišel tekom meseca avgusta t. l. v dotično vas in je poizvedoval, zakaj in kako da so se zavarovali posestniki pri «Vzajemni zavarovalnici v Ljubljani». Tudi gospod župnik one župnije je poklical zavarovance k sebi in jih nagovarjal, da naj ostanejo pri banki «Slaviji», rekoč, da želi to okrajno glavarstvo.

Iz tega sklepamo, da je dalo c. kr. okrajno glavarstvo v Kranju orožnikom in župnikom povelje, da preiskujejo zadevo, a to ne na oni strani, kjer se je nepostavnost zgodila. Ker pa ni misliti, da bi c. kr. okrajno glavarstvo iz lastne inicijative pričelo tako postopanje, moremo soditi, da je izvor tega postopanja iskati pri predsedniku c. kr. deželne vlade.

Pa še na drugi način poskuša imenovana banka po svojih potovalcih ljudi v zmoto spraviti. Nje potovalec, Kamnikar Franc, se je izdal pri posestnikih v Brišah pri Polhovemgradu in v Zgornjih Pirničah odločno za potovalca «Vzajemne zavarovalnice v Ljubljani» in je na ta način ljudi premotil, da so mu izročili poslopja v zavarovanje.

Zastopstvu banke «Slavije» se je to nepravilno postopanje prijavilo, a ta zavarovalnica je nastopila s tožbami proti onim ljudem, ki so bili v zmoto spravljani in je seveda tudi tožbe izgubila. Kazensko sodišče je pa potem preiskovalo postopanje potovalca Kamnikar Franceta in se je prepričalo, da je vse to res, kar je tu navedeno.

Tudi v podporo «Vzajemne zavarovalnice v Gradcu» nastopajo c. kr. glavarstva neprevidno. Imenovana zavarovalnica ima namreč predpravo, da se upelje proti zamudnim zavarovancem politično izvršbo.

To bi se smelo zgoditi le tedaj, ako glede osebe in zneska ni nikakih pomislekov. Več slučajev pa kaže, da c. kr. okrajna glavarstva ne postopajo s predpisano pozornostjo, in da verjamejo poročilom posameznih poverjenikov, ki niso verodostojni. Tako se je zgodilo mimo drugih tudi:

1.) Pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Novemestu gledé Tisavec Franceta iz Toplic, št. 9;

2.) Pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Kočevju gledé Brodovnik Janeza iz Ceste;

3.) Pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Kamniku gledé Spenko Miheta iz Most, Prešern Janeza iz Holmca, Pavlič Pavleta iz Šmartna, Juhant N. iz Klanca, Pogačar Martina iz Gore, Čibašek Jerneja iz Šmarce, Galjot Janeza iz Podgorja itd.;

4.) Pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Postojni gledé Dolgan Štefana iz Koč št. 23.

Zgoraj navedeno postopanje je pripravno, posamnim posestnikom veliko škodo povzročiti in zaradi tega stavimo podpisani na Njega Ekscelenco gospoda deželnega predsednika vprašanja:

1.) Hoče li gospod deželni predsednik preiskati, iz kakega razloga da je preiskovalo c. kr. okrajno glavarstvo zavarovalniški položaj v Vovčah, in je-li spravilo na dan zgoraj navedena edino resnična dejstva?

2.) Je-li je gospodu deželnemu predsedniku znano, na podlagi kakih navodil poslujejo c. kr. okrajna glavarstva pri izvršbi za «Graško vzajemno zavarovalnico», in hoče li odpraviti zgoraj navedene nepravilnosti?

3.) Hoče li gospod deželni predsednik potrebno ukreniti, da se odpravijo nepravilnosti pri vseh na Kranjskem poslujočih zavarovalnicah v enaki meri, in na ta način zavarovane posestnike pred škodo varovati, ki jim preti po nepravilnem postopanju posamnih zavarovalnic in po neprevidnem postopanju prizadetih oblastij?

V Ljubljani, 9. oktobra 1903.

Franc Drobnič, Jos. Dular, Pfeifer, dr. Krek, Pakiž, Arko, Povše, dr. Schweitzer, Jaklič, F. Košak.»

Geschäftszahl $\frac{C. V. 170/2}{7}$

Im Namen Seiner Majestät des Kaisers!

Das k. k. Bezirksgericht für die Untere Neustadt Prag hat durch den k. k. Gerichtsssekretär Dr. Šaf in der Rechtsache der Verwaltung des Kirchenvermögens in Zelsane, Štrien, Klägerin, vertreten durch Ivan P. Bencajz, Advokat in Laibach, wider die wechselseitige Versicherungsbank «Slavia» in Prag, Beklagte, vertreten durch Dr. Josef Herola, Advokat in Königliche Weinberge, wegen Feststellung des Nichtbestehens des laut Polizze Nr. 169.586 abgeschlossenen Versicherungsvertrages auf Grund der mit beiden Parteien durchgeführten mündlichen Verhandlung zu Recht erkannt:

Es wird festgestellt, daß der von der beklagten Bank «Slavia» und der klägerischen Verwaltung bezüglich der Pfarrkirche und des Pfarrhofes in Zelsane, Bezirk Podgrad in Štrien, in Gemäßheit der Polizze 169.586 (ein Hundert neun und sechzig Tausend fünf Hundert

sechs und achtzig) abgeschlossene Versicherungsvertrag nicht zu Recht bestehe, und daß somit die beklagte Bank nicht berechtigt sei, auf Grund dieser Polizze von der klägerischen Verwaltung eine Versicherungsprämie zu fordern.

Die beklagte Bank ist auch schuldig, der klägerischen Verwaltung die mit . . . 171 K 09 h bemessenen Gerichtskosten binnen 14 Tagen bei Exekution zu bezahlen.

Tatbestand.

Die klägerische Verwaltung will festgestellt haben, daß der in Gemäßheit der Polizze Nr. 169.586 abgeschlossene Versicherungsvertrag nicht mehr zu Recht bestehe, und daß infolgedessen die beklagte Bank nicht berechtigt sei, auf Grund dieses Vertrages eine Versicherungsprämie zu fordern.

Aus den diesfälligen Parteianführungen ergibt sich nachstehender Sachverhalt.

Auf Grund der Anmeldung, resp. des Antrages ddo. Zelsane 5. November 1897 und 3. November 1897 (Nr. 1), wurden mittelst der Polizze ddo. Laibach vom 7. November 1897, Nr. 169.586 (Nr. 4 ex), die Pfarrkirche in Zelsane und das Pfarrhaus daselbst bei der beklagten Bank gegen Feuergefahr auf 34.000 fl. ö. W. versichert und diese Polizze auch von der klägerischen Verwaltung anstandslos angenommen.

Über Ersuchen des Pfarrers Josef Belhartický wurde die Versicherung der Kirche und des Pfarrhauses getrennt, die Polizze Nr. 169.586 aufgehoben, resp. storniert, und der klägerischen Verwaltung über die Versicherung der Pfarrkirche die Polizze 191.161 (A Drig.) auf 24.000 fl., deren Übersetzung, welche von der Klägerin vorgelegt und von der Beklagten als richtig anerkannt wird, sub B Drig. beigegeben wird, und über die Versicherung des Pfarrhauses die Polizze Nr. 191.162 auf 10.000 fl. (lit. C Drig.), deren von der Klägerin vorgelegte und von der Beklagten anerkannte Übersetzung sub lit. D beigegeben wird, eingehändigt und wurden diese Polizzen, auf welchen ausdrücklich die Stornierung der Polizze Nr. 169.586 ersichtlich gemacht worden ist, von der klägerischen Verwaltung anstandslos angenommen, wobei noch bemerkt wird, daß diese letzt bezeichnete Polizze von der klägerischen Verwaltung gleichfalls ohne Anstand der Bank rückgestellt worden ist.

Mit dem Schreiben vom 11. November 1900 (Nr. 2 Drig.) und mit dem Schreiben vom 14. September 1901 (Nr. 3 Drig.) hat die klägerische Verwaltung die Versicherung in Gemäßheit der Polizzen 191.161 und 191.162 gekündigt, und zwar mit dem 12. November 1901. Die beklagte Bank hat jedoch mit dem Schreiben vom 8. November 1901 (lit. F Drig.), die von beiden Teilen als richtig anerkannte Übersetzung liegt sub lit. G Drig. bei und vom 5. Dezember 1901 (lit. H Drig., die richtig anerkannte Übersetzung sub lit. I Drig.) diese Kündigung nicht angenommen und durch ihre Generalrepräsentanz in Laibach (lit. H) zugleich erklärt, sich an den alten Vertrag Polizze 169.586 halten zu wollen.

Nach der Behauptung der klägerischen Verwaltung geht aus dem Inhalte des Schreibens lit. H hervor, daß die beklagte Bank nicht nur die Versicherungsverträge in Gemäßheit der Polizzen Nr. 191.161 und Nr. 191.162,

sondern auch den Versicherungsvertrag in Gemäßheit der Polizza Nr. 169.586 aufrecht erhalten wissen will.

Das Schreiben lit. H lautet in deutscher Übersetzung (lit. I) nachstehend:

«Antwortend auf Ihr geschätztes, unserer Generaldirektion in Prag geschicktes Schreiben vom 25. d. M. geben wir Ihnen bekannt, daß wir uns an den alten Vertrag sub Polizza 3. 169.586 halten werden, auf Grund dessen die Kirchenvorsteherung von Jelsane die Versicherungsprämie bis zum Jahre 1907 zu zahlen verpflichtet ist.

«Mit vorzüglicher Hochachtung»

Abgesehen von der Stornierung der Polizza 169.586 seitens der Bank selbst, wird die Gültigkeit dieses Vertrages auch noch von der klägerischen Verwaltung deshalb angefochten, weil die auf die Anmeldung (Nr. 1) unterschriebenen Josef Belhartický und Grabar gemäß der §§ 41 und 48 des Gesetzes vom 7. Mai 1874, R. G. Bl. Nr. 50, überhaupt nicht oder wenigstens nicht allein zur Vertretung der Kirche und des Kirchenvermögens in Jelsane berechtigt waren, wie übrigens aus der Zuschrift des bischöflichen Ordinariates von Triest und Capodistria vom 28. Jänner 1902, Z. 315 (lit. E Orig.), hervorgeht.

Zur Dartuung des rechtlichen Interesses an der alsbaldigen Feststellung hat die klägerische Verwaltung darauf hingewiesen, daß im Falle des Eintretens der Ersatzpflicht, was täglich, ja stündlich geschehen kann, es der klägerischen Verwaltung obliegen würde, den aufrechten Bestand des Vertrages eventuell auch nachzuweisen, und daß die dormalige Feststellung jedenfalls geeignet ist, einen allfälligen künftigen Rechtsstreit zum mindesten zu vereinfachen.

Dem gegenüber hat die beklagte Bank eingewendet, respektive hervorgehoben, daß sie die Erklärung über die Stornierung der Polizza Nr. 169.586 bereits in den Polizzen 191.161 und 191.162 abgegeben hat, daß somit die klägerische Verwaltung keinen Grund gehabt hat, die Feststellung des Nichtbestehens dieses Vertrages noch einmal klagsweise zu verlangen und daß sie (die Beklagte) daher auch durch ihr Verhalten eine Veranlassung zur Klage gegeben hat (§ 45 Z. = P. = D.).

Weiters hat sich die beklagte Bank auch darauf berufen, daß zum Abschluß einer solchen Versicherung der Pfarrer Belhartický und der auf der Anmeldung unterschriebene Grabar berechtigt waren, und endlich, daß die von den Polizzen 191.161 und 191.162 entfallenden Prämien ohne Anstand in den Jahren 1899 und 1900 bezahlt worden sind und somit von der klägerischen Verwaltung der aufrechte Bestand der Versicherungsverträge anerkannt worden sind und daß übrigens auch von der Polizza 169.586 die Prämie für die Jahre 1897 und 1898 gleichfalls gezahlt worden sind.

§ 20 der Statuten lit. K lautet:

«a) Slavia jest oprávněna náhradou odepríti, po připadě vyplacenou náhradou zpět žádati,

«c) kdýz předmět zastížený ješte u jineho ustavu byl pojišteu, anižby to bylo Slavii ohlášeno a cena u rízných ustavu pojištěná přesahnje cenu okutečnou,

oder deutsch:

§ 20 der Statuten.

«a) Die Bank 'Slavia' ist berechtigt den Ersatz zu verweigern, respektive die bereits ausbezahlte Ersatzsumme wieder zurückzufordern,

«c) wenn das Versicherungsobjekt ohne Vorwissen der Bank noch bei einer anderen Anstalt versichert wird und wenn die Gesamtversicherungssumme den wirklichen Wert übersteigt.»

Ein Amtszeugnis darüber, daß der Pfarrer Belhartický und der Kirchenpropst Grabar zum Abschlusse des Versicherungsvertrages am 3. November und 5. November 1897 berechtigt waren, hat die beklagte Bank nicht vorgelegt, trotzdem der diesfällige Beweis zugelassen worden ist.

Zeuge Josef Kuhar, Kassier der Generalrepräsentanz der Bank «Slavia» in Laibach, hat bestätigt, daß die Prämien von der Polizza 169.586 pro 1897 und 1898 und die Prämien von den Polizzen 191.161 und 191.162 pro 1899 und 1900 aufstandslos bezahlt worden sind.

Zeuge Josef Stemberger, Vertreter der Bank Jelsane, hat der klägerischen Verwaltung nur die betreffenden Schecks übermittelt und weiß demnach nicht anzugeben, ob die Prämien wirklich auch bezahlt worden sind.

Entscheidungsgründe.

Die von der klägerischen Verwaltung auf Feststellung des Nichtbestehens des laut Polizza Nr. 169.586 abgeschlossenen Versicherungsvertrages erhobene Klage erscheint nicht nur in formali, sondern auch in merito vollkommen begründet.

In ersterwähnter Richtung kann es nämlich nicht dem geringsten Zweifel unterliegen, daß die klägerische Verwaltung ein eminent rechtliches Interesse daran hat, daß durch eine gerichtliche Entscheidung alsbald festgestellt werde, ob der in Gemäßheit der Polizza Nr. 169.586 abgeschlossene Versicherungsvertrag zu Recht bestehe oder nicht, weil, wenn auch nicht aus den von der beklagten Bank bezogenen Stellen der vorgelegten und von der Klagsseite nicht bestrittenen Statuten, so doch aus den sonstigen Bestimmungen derselben, wie §§ 22, 23 der allgemeinen Statuten, dann §§ 8, 10, Sektion IV u. bis zur Evidenz hervorgeht, daß die auf Grund der Anmeldung ausgefertigten Polizzen, resp. deren Annahme seitens des Versicherungswerbers, mit die Grundlagen eines gültig abgeschlossenen Versicherungsvertrages bilden, und weil im Falle des Eintrittes der Ersatzpflicht auf Seiten der beklagten Bank der Versicherte, hier also die klägerische Verwaltung, sich sofort wird entscheiden müssen, ob er auf Grund der ursprünglichen Polizza Nr. 169.586 oder auf Grund der nachträglich ausgefertigten Polizzen Nr. 191.161 und Nr. 191.162 Ersatz zu verlangen hat.

In meritorischer Beziehung hat die beklagte Bank die Normierung der Polizza Nr. 169.586, das ist also die Aufhebung des diesfälligen Vertrages inhaltlich der von ihr selbst ordnungsmäßig ausgefertigten und von der Gegenseite angenommenen Polizzen Nr. 191.161 und 191.162 (litera A und C) bestätigt (§ 294 Z. = P. = D.) und außerdem den Klagsanspruch in merito bei der ersten Tagung anerkannt (§ 861 a b. G. = B.), und es wäre auch diesem Anerkenntnis gemäß sofort durch Urteil nach

§ 395 Z.-P.-D. zu entscheiden gewesen, wenn die beklagte Bank nicht zugleich das rechtliche Interesse der klägerischen Verwaltung an der alsbaldigen Feststellung bestritten hätte und nicht eingewendet hätte, daß sie selbst keine Veranlassung zur Klage gegeben habe (§ 45 Z.-P.-D.).

Wie jedoch aus den Aussagen der Zeugen Kuhar und Stemberger hervorgeht, hat die beklagte Bank die auf Grund der neuen Polizzen Nr. 191.161 und 191.162 von der klägerischen Verwaltung bezahlten Prämien zwar anstandslos angenommen, dennoch aber durch ihre Generalrepräsentanz in Laibach der Klägerin noch unterm 5. Dezember 1901 (litera H—I) mitteilen lassen, daß sie trotz alledem noch gewisse Rechte bezüglich der Versicherungsdauer aus der alten, durch die neuen Polizzen stornierten Polizza Nr. 169.586 aufrecht erhält, so daß die Behauptung der beklagten Bank, sie hätte ihrerseits keine Veranlassung zur Klage gegeben, gänzlich hinfällig wird.

Aber selbst wenn die in dem Schreiben vom 5. Dezember 1901 (H—I) enthaltene Erklärung mit Rücksicht auf die mittelst der neuen Polizzen erfolgte Stornierung der alten Polizza als unerheblich angesehen würde, könnte die beklagte Bank den Ersatz der Kosten unter Berufung auf § 45 Z.-P.-D. schon deshalb nicht ablehnen, weil sie bei der ersten Tagssatzung den in der Klage erhobenen Anspruch nicht zur Gänze anerkannt hat, vielmehr das rechtliche Interesse der Klägerin an der alsbaldigen Feststellung bestritten hat.

Auf die Behauptung der Klägerin, daß die auf der Anmeldung unterschriebenen Personen gemäß §§ 41, 48 des Gesetzes vom 7. Mai 1874, R. G. Bl. Nr. 50, zur Vertretung des Kirchenvermögens gar nicht, resp. wenigstens nicht allein berufen waren, war nicht näher einzugehen, weil ja nur der Ausspruch über das Nichtbestehen des nach der Polizza Nr. 169.586 abgeschlossenen Vertrages begehrt und das Nichtbestehen gerade dieses Vertrages von der Beklagten auch anerkannt worden ist.

Aus all den angeführten Gründen war der Klage stattzugeben und die beklagte Bank gemäß § 41 Z.-P.-D. auch zum Ersatze der Kosten zu verurteilen.

R. k. Bezirksgericht für die Untere Neustadt
Prag, Abteilung V, am 26. April 1902.

L. S.

Dr. Jfaf m. p.

28. November 1902.

C. V. 170/2

16.

Im Namen Seiner Majestät des Kaisers!

Der k. k. Oberste Gerichtshof als Revisionsgericht hat in der Rechtsache der Verwaltung des Kirchenvermögens in Zelsane, Klägerin durch JUDr. Ivan Bencajz, Advokaten in Laibach, substituiert durch JUDr. Schauer, Advokaten in Prag, wider die «Slavia», wechselseitige Versicherungsbank in Prag, Beklagte, durch JUDr. Herola, Advokaten in den Königlichen Weinbergen, wegen Anerkennung des Nichtbestandes des Versicherungsvertrages aus der Polizza Z. 169.586 infolge Revision der Klägerin gegen das Urteil des k. k. Landesgerichtes in Prag als Berufungsgerichtes vom 1. Juli 1902, B o II $\frac{96}{13}$, womit

das Urteil des k. k. Bezirksgerichtes für die Untere Neustadt Prag vom 26. April 1902, C II $\frac{170}{7}$, über Berufung der Beklagten abgeändert wurde, in nicht öffentlicher Sitzung zu Recht erkannt:

Der Revision wird stattgegeben, das Urteil des Berufungsgerichtes abgeändert und jenes der ersten Instanz wieder hergestellt. Die geklagte Bank, welche ihre Kosten II. und III. Instanz selbst zu tragen hat, ist schuldig, der Klägerin an Kosten dieser Instanzen den Betrag von 97 K 37 h binnen 14 Tagen bei Vermeidung der Exekution zu bezahlen.

Gründe.

In vorliegender Rechtsache sind zwei Fragen von Entscheidung:

- ob der zwischen der Klägerin und der geklagten Bank auf Grund der Versicherungsverträge vom 3. und 5. November 1897 und der Polizza Z. 169.586 rückfichtlich der Kirche und des Pfarrhofes von Zelsane abgeschlossenen Versicherungsvertrag zu Recht besteht; und
- ob die Klägerin berechtigt ist, die alsbaldige Feststellung, daß dieser Vertrag nicht zu Recht besteht, gemäß § 228 Z.-P.-D. zu verlangen.

In ersterer Beziehung führt nun die Klage an, der Pfarrer Josef Belhartich habe der Bank «Slavia», beziehungsweise deren Generalrepräsentanz in Laibach, den Umstand, daß die Ausgaben für die Kirche besonders zu verrechnen und in der jährlich an das Ordinariat zu erstattenden Kirchenrechnung auszuweisen sind, mitgeteilt und es habe sohin die Bank «Slavia» auf Grund dieser Mitteilung aus eigenem Antriebe und ohne daß ein Antrag zu einer neuen Versicherung von der kompetenten Kirchenverwaltung gestellt worden wäre, das Versicherungsgeschäft aus der Polizza Z. 169.586 aufgehoben, beziehungsweise diese Polizza storniert, dafür aber zwei neue Polizzen Z. 191.161 für die Pfarrkirche in Zelsane und Z. 191.162 für den Pfarrhof mit einer neuen Versicherungsdauer von weiteren 10 Jahren hinausgegeben.

Bei der Verhandlung in I. Instanz hat nun die geklagte Bank erklärt, daß sie dem in der Klage geschilderten Sachverhalt nicht widerspreche, den Klagsanspruch in merito anerkenne und lediglich einwende, daß der Klägerin das rechtliche Interesse an der alsbaldigen Feststellung mangle, und daß sie, Beklagte, keine Veranlassung gegeben habe.

Hiernach erscheint von der geklagten Bank zugestanden, daß das ursprüngliche Versicherungsgeschäft aufgehoben worden sei, und geht es nicht an, wenn die geklagte Bank in der Berufung diesen Standpunkt verläßt und nachzuweisen versucht, daß der ursprüngliche Vertrag aus dem Jahre 1897 aufrecht erhalten und lediglich die Polizza Z. 169.586 storniert worden sei. Diesem Zugeständnisse gegenüber kann aber auch aus dem Umstande, daß über Ersuchen des Pfarrers Josef Belhartich die Versicherung getrennt und neue Polizzen abgesondert über die Versicherung der Kirche und des Pfarrhofes aus gegeben wurden, ein Wiederaufleben des aufgehobenen Vertrages nicht abgeleitet werden.

Es könnte sich vielmehr nur fragen, ob hiedurch ein neuer Versicherungsvertrag zustande gekommen ist, dessen Bestand aber hier nicht abzusprechen ist, weil dies nicht Gegenstand des gegenwärtigen Streites ist.

Aber auch der Umstand, daß die Klägerin die Prämien aus der Polizze Z. 169.586 bis zur Stornierung dieser Polizze bezahlt hat, kann nicht in Betracht kommen, weil nicht behauptet wird, daß die Klägerin nach Stornierung der Polizze Z. 169.586, welche nach dem obigen Zugeständnisse mit der Aufhebung des Vertrages zusammen fällt, weitere Zahlungen auf diese Polizze geleistet hat.

Hiernach war anzuerkennen, daß der ursprüngliche, oben bezeichnete Versicherungsvertrag tatsächlich nicht zu Recht besteht. Aber auch ad b bietet der Brief vom 5. Dezember 1901 genügenden Grund für die von der Klägerin angestrebte Feststellung, da das Zurückgreifen der geklagten Bank auf den alten Vertrag das rechtliche Interesse der Klägerin im Hinblick auf die vom ersten Richter hervorgehobenen Statutenbestimmungen wesentlich berührt, in welcher Beziehung auf die erstgerichtlichen Gründe verwiesen wird.

Das Urteil des Berufungsgerichtes beruht demnach in beiden Richtungen auf unrichtiger rechtlicher Beurteilung der Sache und liegt der von der Revision angeführte Revisionsgrund des § 503, Z. 4 Z.=P.=D., vor, weshalb der Revision stattzugeben und das gefehllich begründete Urteil des ersten Richters wieder herzustellen war, zumal dieser auch zutreffend begründet hat, daß von einer Anwendung des § 45 Z.=P.=D. im gegebenen Falle keine Rede sein kann.

Hiernach entfällt die Prüfung des weiters geltend gemachten Revisionsgrundes der Zif. 3 des § 503 Z.=P.=D. Der Spruch über die Kosten der Rechtsmittel beruht auf den §§ 41 und 50 Z.=P.=D.

Diese Entscheidung des k. k. Obersten Gerichtshofes vom 5. November 1902, Nr. 12.108, wird beiden Teilen hinausgegeben.

k. k. Bezirksgericht für die untere Neustadt
Prag, Abteilung V, am 22. November 1902.

L. S.

Dr. Šaf m. p.»

Deželni glavar:

Izročil bom to interpelacijo ekscelenci gospodu deželnemu predsedniku. Ker ga sedaj ni tukaj, prosim gospoda tajnika Pfeiferja, da jo za ta čas spravi, da jo bom pozneje dal gospodu deželnemu predsedniku.

Prekinem sedaj sejo ter še naznanjam, da je za 3. uro popoldne napovedana seja ustavnega odseka.

Seja deželnega zbora se bo nadaljevala ob 4. uri popoldne.

(Seja prestane ob 12. uri 40 minut popoldne ter se nadaljuje ob 4. uri 50 minut popoldne. — Die Sijung wird um 12 Uhr 40 Minuten nachmittags unterbrochen und um 4 Uhr 50 Minuten nachmittags wieder aufgenommen.)

Deželni glavar:

Tekom današnje seje je bila meni izročena interpelacija gospoda poslanca dr. Šusteršiča in tovarišev. Prosim gospoda zapisnikarja, da jo prečita.

Tajnik Uršič

(bere — lieft):

«Interpelacija

poslancev dr. Šusteršiča in tovarišev

do c. k. deželne vlade

v zadevi ustanovitve jugoslovanskega vseučilišča v Ljubljani.

Noben zgodopisec, nobena listina ne poroča vedoželjnemu ljubitelju domače prošlosti, proučujočemu prosvetno povestnico slovenskega naroda, o početku šol v naši domovini in zlasti v slovenski prestolnici; niti nepotrjena in neverjetna zgodovinska pravljica mu ne polni domišljije.

Zgodovinar se mora tu zadovoljiti zgolj le z domnevanji in več ali manj verjetnimi podmenami. Kljub temu pa mislim, da se ne bo nikdar zmotil, če trdi, da je bila Ljubljana, nekdanj tako slavna Emona in pozneje važna postojanka napredujočega krščanstva, že zgodaj sedež tudi višjih šol.

Prav posebno je nemški viteški red gojil šolstvo v notranje-avstrijskih pokrajinah.

V prvi polovici 13. stoletja so imeli nemški vitezi v Štajerskem Gradcu že svojo šolo,¹ pa tudi v Ljubljani so jo najbrže že zgodaj ustanovili; omenja jo neka listina cesarja Friderika IV. iz l. 1450.²

Tudi pri cerkvi sv. Nikolaja je bila gotovo že v 14. stoletju šola, ki prvotno sicer ni dolgo obstajala, a jo je potem vojvoda Ernest l. 1418. na prošnjo ljubljanskih meščanov zopet oživil.³

Bujno pa se je šolstvo sploh in naše domače še posebej jelo razcvitati v reformacijski in le-tej sledeči prctireformacijski dobi.

Na čelu nemškega reformatoričnega gibanja so stali nemški humanisti, ki se od svojih romanskih učiteljev niso navzeli le svobodomiselnih nazorov, ampak so se od njih tudi naučili, kako se morejo te ideje najvspešneje razširjati, ki so spoznali, da so knjige in šole njihove najvažnejše zaveznice.

Nemška vseučilišča niso bila tedaj kar tako slučajno središče in ognjišče reformacije; protestantski deželni stanovi pa tudi niso iz čiste ljubezni do prosvete in narodove izomike ustanavljali svojih šol v vseh večjih mestih in krajih, ampak vodili so jih pri tem kulturnem delovanju politično-verski nagibi.

Tudi v Ljubljani so ustanovili novovercem prijazni deželni stanovi kranjski l. 1563. evangeljsko (srednjo) šolo, katero je vodil Adam Bohorič, dokler ni l. 1582. v irtemberški vojvoda poslal Ljubljancanom na njihovo prošnjo za ravnatelja znamenitega tubinškega doktorja Nikodema Frischlina. Pa dolgo ni obstajala ljubljanska protestantska šola, najbrže ni preživela l. 1594.

Katoliki so namreč kmalu spoznali, da s silo ne morejo zatreti nasprotnega gibanja, temveč se morajo posluževati enakega orožja kakor nasprotniki. To

¹ Krones: Gesch. d. Grazer Universität.

² Nečasek: Gesch. d. Laibacher Gymn. v «Progr. u. Jahresb. d. k. k. Obergymn. zu Laibach 1859» in nasl.

³ Ravno tam.

spoznanje se v uprav bengalični luči kaže v dejstvu, da je Jezusova družba zapisala na najodličnejšem mestu svojega bojnega prapora: šolstvo.

Ko sta torej goreča protireformatorja nadvojvoda Karol in njegov sin Ferdinand poklicala jezuvite v notranje-avstrijske dežele, prvi v Gradec l. 1574., drugi v Ljubljano l. 1594., je bila prva skrb i vladarjev i jezuitov ustanoviti jezuitske šole «kolegije», ki naj bi bili protitežišče evangelijskim šolam.

V Ljubljani so ustanovili torej jezuitje svoj «kolegij» l. 1596.

Leto 1596. je pa tudi rojstno leto visokih šol v Ljubljani.

Doslej se je mnogo premalo upošteval visokošolski značaj jezuitskega kolegija ljubljanskega. Navadno se misli, da je bil ta le srednja šola, gimnazija. To mnenje pa je do cela napačno.

Jezuitski kolegiji, sosebno če so bili popolni in zlasti v večjih in važnejših mestih — niso obsegali le normalnih in srednjih šol, ampak tudi bogo- in modroslovno fakulteto. Ti kolegiji pa so bili povsod popolnoma enako urejeni po sloviti «Ratio studiorum», učnem redu, ki naj bi zagotovil dosedanje dobro vspevajočo učno upravo tudi v prihodnje za vse redovne šole. «Ratio studiorum» je predložil sloveči redovni general P. Aquaviva papežu Gregoriju XIII. l. 1581. v potrdilo, čemur je Gregorij XIII. ugodil l. 1591. Predno pa je bil še ta še danes ne brezpomembni učni red sestavljen, prisodil je papež Pij V. l. 1571. z bulo «Cum litterarum» jezuitskim kolegijem značaj visokih šol, kar je tembolj pomembno, ker so si v onem času delili rimska stolica in svetne vlade pravico ustanavljati visoke šole in jih obdarovati z raznimi svoboščinami.

Popolnoma naravno je stremljenje jezuitov zasesti vseučiliške stolice; dobro so namreč vedeli, da je vse njihovo delovanje brezplodno, če se jim ne posreči ustvariti protitežišča nemškimi protestantskim vseučiliščem.

Habsburžani so morali družbo Jezusovo v tem le podpirati in z veseljem pozdraviti in potrditi privilegije, katere so papeži v tem oziru podelili jezuitskim kolegijem, zlasti ker so v vseh svojih dednih deželah imeli edino le dunajsko vseučilišče, na katero so mogli uplivati v versko-političnem oziru; ustanovitev novih vseučilišč pa je bila v onem času neizmerno težavna. Oba notranje-avstrijska kolegija: v Gradcu in v Ljubljani sta imela tudi bogo- in modroslovno fakulteto; bila sta kljub temu, da je bil prvi l. 1585. povzdignjen v dostojanstvo vseučilišča, načeloma popolnoma enako urejena.

Na ljubljanskem kolegiju sicer sprva niso bile ustanovljene vse stolice, ki so pa pozneje počasi priraščale, kakor n. pr. one za Aristotelovo modroslovje, dijalektično logiko na modroslovni in za kazuistiko ter dekretale na bogoslovni fakulteti.¹

Pravoslavnega oddelka tudi graško vseučilišče ni imelo do 19. stoletja, kakor sploh noben jezuitski kolegij ali vseučilišče.

To navidezno neumljivo uredbo pa popolnoma razumemo uvažujoč namen jezuitskih kolegijev, univerzalen mejnarodni značaj jezuitskega reda in njegova pravila.

Naloga teh zavodov je bila pred vsem borba proti protestantizmu in razširjanje katoliških idej, kar se pač najlažje doseže na bogo- in modroslovni fakulteti, ne tako lahko pa — kar je popolnoma umevno — na pravoslovni fakulteti. Poleg tega pa predmeti zadnje fakultete niso tako univerzalni, splošno veljavni kakor oni prvih dveh fakultet, temveč so bili sosebno še v prejšnjih stoletjih več ali manj omejeni na včasih jako majhna ozemlja. — Vrh tega so pa pravni nazori tudi zelo izpremenljivi in ne morejo imeti juridični sistemi nikdar one trajnosti v sebi, kakor na skalo kakega specifičnega svetovnega naziranja sezidane bogo- in modroslovne znanstvene stavbe. Lahko torej razumemo, da red, ki mora biti že po svojem zvanju strogo konservativen; da red, ki stalnosti bivališča za svoje člane ne le ne pozna, marveč še celo zabranjuje, ne more gojiti pravoslovnih naukov in tega posebno še v prejšnjih dobah ni mogel storiti.

V Gradcu so se n. pr. jezuitje branili pravoslovnih predavanj, katera so se potem nekaj časa vršila izven vseučilišča. Prav v istem času, ko so se z graškimi jezuiti vršila brezvspešna pogajanja glede izpolnitve graškega vseučilišča, oziroma glede ustanovitve pravoslovne in medicinske fakultete, jeli so tudi v Ljubljani delovati na to, da bi se jezuitski kolegij prevstrojil v popolno vseučilišče. Kranjski deželni stanovi jeli so v to svrhu zbirati denar l. 1704., tako da je glavnic za to svrhu znašala l. 1787. 22.110 gld.¹

Od l. 1703. dalje se je v ljubljanskem kolegiju pač predavalo cerkveno pravo, drugih pravoslovnih stolic pa tudi v Ljubljani jezuitje niso hoteli ustanoviti.

Živahno literarno in znanstveno življenje v Ljubljani v oni dobi, ki se tako lepo kaže v «Academia operosorum», je pa tudi v tem oziru rodilo prav zanimivo epizodo.

Vicedomov tajnik in fiškuš JUDr. Franc Krištof Bogataj je jel namreč predavati privatno dne 16. junija l. 1710. o državljanskem pravu.² Daljna osoda teh predavanj je dosedaj zavita v neprodorno zgodovinsko mogo. Najbrže se pa ni dolgo predavalo.

Še en drug mal spominek nam priča o istodobnih težnjah po vseučilišču v Ljubljani. V knjižnici knezoškofjskega semenišča ljubljanskega se nahaja rokopis Dolničarjev, v katerem predlaga, naj se ustanovi v Ljubljani vseučilišče in meni, da bi bilo treba za to glavnic 40.000 gld.

Vendar smatra tudi Dolničar ljubljansko modroslovno fakulteto za visoko šolo ter jo navaja poleg vseučilišč v Gradcu in v Pragi v oddelku «celebriores scholae» ter jo nazivlje «academia».³

Ko bi pa vendar še kdo ne bil prepričan o visokošolskem značaju ljubljanske bogo- in modroslovne fakultete, tega mora prepričati rokopis ljubljanskega

¹ Mitteilungen des hist. Ver. für Krain l. 1859. str. 26.

² Janez Jurij Dolničar pl. Thalberg: Epithome Cronologica urbis Labacensis (Labaci MDCCXIV).

³ Ibidem.

¹ Mitteilungen d. hist. Ver. f. Krain l. 1860. str. 67.

knjižničarja in licejskega profesorja Franca Wildeja, ki je natisnjen v «Mitteilungen des hist. Vereines f. Krain» l. 1860. Iz teh zanimivih zapiskov povzemamo, da so bili na ljubljanskih fakultetah promovirani celo doktorji in so se torej podeljevala akademična dostojanstva sploh kakor bakalavreat, magistrat in doktorat.

Smleški grad hrani v svoji knjižnici v tem oziru prezanimivo knjižico: «Summi pontifices Benedictini». To na Dunaju tiskano knjižico je v avgustu l. 1728. napisal kot doktorsko disertacijo (ozir. predmet javnega zagovarjanja) po predavanjih patra Ivana Krstnika Mayerja S. J. «baron Siegfried Gussitsch» (aus Preyssegg in Krain).¹

Odkar sem našel ta dejstva, nisem imel miru in sem iskal in premišljeval, bi mi li ne bilo mogoče kje najti listine, s katero se podeljuje ljubljanskima fakultetama ta privilegij.

Vendar zaman! Konečno se mi je le posrečilo, menim da dovoljno rešiti to navidezno uganko. Bula «Exponi nobis» papeža Pija IV. z dne 19. avgusta l. 1561. podeljuje namreč jezuitskemu redu v posebno izredno pravico, da smejo njegovi kolegiji podeljevati akademična dostojanstva bogo- in modroslovnih nauk. To pravico pa je papež Gregor XIII. še v toliko razširil, da je z bulo «Quanta in vinea» l. 1578. prefektom «studiorum» dovolil podeljevati ta dostojanstva.

Iz tega vidimo, da sta obstajali v Ljubljani že v 17. in 18. stoletju dve popolni fakulteti, ki sta imeli vse pravice tacih.

Pred 200 do 300 leti so toraj merodajni faktorji jako dobro spoznali, da je Ljubljana mesto, kamor spada najvišji učni zavod.

S posebnim zadovoljstvom konstatujemo, da je to spoznala tudi cerkvena oblast, koji se imamo takratni fakulteti zahvaliti!

Ko je papež Benedikt XIV. l. 1773. z bulo «Dominus ac Redemptor noster» razpustil jezuitski red, obstajale so na ljubljanskih fakultetah te le stolice: za logiko in metafiziko (P. Bernardin grof Hohenwart); za moralno teologijo (P. Ignacij Rosenberger); za cerkveno pravo (P. Jožef Dollhopff); za mehaniko (P. Gabrijel Grueber); za občno in specijelno fiziko ter moralno filozofijo (P. Jurij Schöttl); za matematiko in zgodovino (P. Jožef Maffei) in slednjič za poljedelstvo [agraria ars] (P. Janez Giell).

Z razpustom jezuitskega reda se glede ljubljanskih fakultet takoj ni mnogo izpremenilo. Predmeti, učni red in razne pravice ostale so neizpremenjene, drugo je bilo le ime in uprava, ki se je seveda morala na novo urediti, ker je nekdanji jezuitski kolegij postal državni licej. V osemdesetih letih 18. stoletja pa so se naenkrat pričeli zbirati oblaki nad ljubljanskima fakultetama. Bogoslovna fakulteta se je l. 1784. preselila v Inomost, modroslovno pa je nepričakovano zadel smrtni udarec.

Na ljubljanski modroslovni fakulteti je namreč predaval modroslovje profesor Novak. Mož je imel

jako svobodomiselnost, tako da so se tudi učenci in njihovi stariši jeli pritoževati. Med drugim je baje tudi učil, da človeška duša ni jednotna, da izpoved ni božja institucija itd. To je naznanil vladi rektor eks-jezuvit Ambschel. V prvi instanci je bil Novak suspendiran, v drugi pa je vlada izdala popolnoma nepričakovano naredbo. Ambschel je bil odstavljen, Novak je dobil po van Svetenu boljše mesto v Terezijanišču — filozofska fakulteta pa je bila razpuščena.

Nato so deželni stanovi kranjski prosili cesarja Jožefa II. dne 20. julija 1787, naj zopet ustanovi modroslovno fakulteto, v prošnji, ki je v narodnoprosvetnem oziru zelo zanimiva in vredna, da se nekoliko približe ž njo seznanimo.

Umestnost prošnje utemeljujejo deželni stanovi najprvo pregledno in prehajajo še le potem k obširnemu utemeljevanju posameznih točk.

Zopetna ustanovitev modroslovne šole mora biti gotovo tudi želja vladarjeva, ker je izomika duha temeljni kamen človeške družbe ter pospešuje čistost vere in nramnosti, kakor tudi spoznanje nramnih in fizičnih zakonov in s tem tudi vdanost državi in vladarju. To izomiko duha pa se more pridobiti edino le na filozofski šoli.

Vladajoči šolski sistem je po vladarjevih intencijah tako urejen, da nima samo naloge razširjati izomiko, ampak tudi boriti se proti mračnjaštvu. Znano pa je, da je volja vladarjeva podeliti to dobroto vsej državi brez razločka pokrajine in narodnosti, ne da bi bilo treba posameznim provincijam kaj prispevati.

Dunajskega vseučilišča ne more vsakdo obiskovati, ker je preveč oddaljeno; tak slučaj vendar ne sme prekrizati blagih namenov vladarjevih. Najbližji liceji so v Gradcu, Celovcu, Zagrebu in Padovi, torej v oddaljenosti 400 zemljepisnih kvadratnih milj z več kakor 1 milijonom ljudi.

Ne le za Kranjsko, ampak tudi za Hrvatsko, Istrijo, Furlanijo, Dalmacijo, vse avstrijsko primorje in beneško «terra ferma» je modroslovna šola v Ljubljani največje važnosti.

Pri tem se mora tudi upoštevati gojitev deželnega jezika, ker je velika nevarnost, da bi v tujih pokrajinah učeči se Slovani pozabili materinščine in bi bili neporabni za svojo domovino.

Pa tudi, če se hoče, da bodo normalne šole dobro uspevale, je treba dobrih učiteljev, ki so zmožni deželnega jezika, v katerem bodo morali tudi mladino podučevati.

Istotako je za uradnike potrebno, da se ustanovi modroslovna šola. Uradniki naj bodo vedno domačini, ker morejo le taki poznati narodov jezik in šege. Rudokop v Idriji in trgovina ter tovarne v Ljubljani, Trstu in Reki in znamenita kmetijska družba ljubljanska zahtevajo tudi ustanovitev filozofske fakultete v Ljubljani, na kateri naj bi se podučevalo tudi v tehničnih predmetih.

Kranjska dežela ima pa še prav posebne udobnosti, ki jo priporočajo za ustanovitev take visoke šole.

Peticija navaja občno knjižnico in ono kmetijske družbe; dalje omenja, da so vsa za poučevanje matematike in fizike potrebna učila že pripravljena.

¹ Vladimir Levec «Regesti in drobtinice iz grajskega arhiva v Smledniku» v «Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko» l. 1897. str. 33.

V Ljubljani se nahajajo tudi bogate zasebne numizmatične zbirke, katere pa hočejo dotični imejtelji podariti modroslovni šoli. Slavni Hacquet je pripravljen vsprejeti stolico za naravoslovje in tehnologično kemijo, za kar ni le usposobljen radi svojega velikega strokovnega, ampak tudi radi jezikovnega znanja. Ta učenjak je tudi obljubil svojo velikansko naravoslovno zbirko, ki je l. 1784. obudila občudovanje cesarja samega, darovati znova ustanovljenemu zavodu.

Nekateri udje takrat tako slavne kmetijske družbe so se tudi zavezali gmotno omogočiti profesorjem znanstvena potovanja.

V finančijelnem oziru bi našla vlada že trden temelj. Vsakoleten prebitek eksjezuvitskega premoženja znaša 10.000 goldinarjev, 1000 gld. pa bi se prihranilo z opustom mesta drugega gubernijskega svetovalca.

Dalje znašajo letne obresti kapitala 22.110 gld., katere so deželni stanovi l. 1704. nabrali za «višjo šolsko izobrazbo», 884 gld. 24 kr. Poleg tega so deželni stanovi tudi pripravljeni primerno prirediti za učno svrhu tedanji frančiškanski samostan (sedanje licejsko poslopje), in omenjajo, da bi bil ljubljanski grad pripraven prostor za zvezdarno.

Deželni stanovi predlagajo konečno osem stolic za novo fakulteto in obenem že kandidate za te. Za rektorja predlagajo že znanega nam profesorja filozofije Josipa Novaka, za naravoslovje Hacqueta, za estetiko profesorja poetike plem. Knauerja, za matematiko učenca znamenitega dunajskega učenjaka Scherferja, Abbé Gruberja, dalje predlagajo lvovskega knjižničarja Kranjca Kuralta, matematika Zolla v Celovcu in astronoma Michelazzija v Gorici.

Prošnja ni ostala nevslišana. Prihodnje leto (1788.) je vlada otvorila zopet modroslovno šolo v Ljubljani, ki je potem obstajala do preosnove avstrijskih šol l. 1849., toda ne nepretrgano. Za francoske okupacije bila je namreč Ljubljana — sedež popolnega vseučilišča, o katerem čitamo kakor o kratkih, sladkih sanjah.

«Inter arma silent Musae.» Vendar se mi zdi, da tudi to, že prastarim narodom znano pravilo ni vezalo velikega genija, nesmrtnega sina Korzike, kakor njegov duh v dnevih sreče in slave sploh ni poznal mej, ki so določene navadnim zemljanom.

Dvoglavo namreč, z Martovim in Minervinim obličjem je zavladalo francosko gospodstvo v ilirskih provincijah. Kajti komaj so Francozi osvojili ilirske dežele, že so začeli z organizacijo javne uprave. Umevno je, da kot visoko izobražen narod tudi niso pozabili jedne najvažnejših nalog dobre uprave, šolstva. Preosnova in uredba ilirskih šol se je izvršila na ukaz (arrêté) generalnega guvernerja Marmonta z dne 4. julija 1810.

Glasom te naredbe so ustanovili Francozi 2 osrednji šoli (écoles centrales, vseučilišče) v Ljubljani in Zadru, 25 gimnazij, oziroma licejev; poleg tega ukazuje omenjena naredba ustanovitev deške ljudske šole v vsaki občini in dekliske v uradnem sedežu vsakega okraja, v Ljubljani in Zadru pa še ustanovitev posebne šole za umetnost in obrt.

Nas seveda pred vsem zanima ljubljanska «école centrale». Ta francoska univerza naj bi bila le izpopolnitev prejšnjega ljubljanskega liceja, to je bogov-modroslovne fakultete v popolno vseučilišče; novi francoski licej pa naj bi bil gimnazija, združena z bogoslovnim oddelkom.

Zaukazano je bilo predavati na tem vseučilišču v naslednjih predmetih: v francoskem, italijanskem in latinskem govorništvu, metafiziki, naravnem pravu in morali, občni zgodovini, civilnem in kazenskem pravu, risanju, arhitekturi, matematiki, mehaniki, hidravliki, eksperimentalni fiziki, občni in farmacevtični kemiji, naravoslovju in botaniki, anatomiji in fizijologiji, patologiji, kliniki, zdraviloslovstvu, higijeni, kirurgiji in porodništvu. Slušatelji pa so bili poleg tega še obvezani, vsak teden enkrat udeležiti se vojaškega pouka pod vodstvom častnikov.

Izprašani vseučiliški slušatelji naj bi imeli pravico, izvrševati posle zdravnikov, kirurgov, lekarjev, inženirjev, profesorjev in pravnikov.

Seveda ni bilo mogoče takoj leta 1810. začeti z vsemi predavanji, ampak le z onimi iz najvažnejših predmetov, namreč razun iz bogov- in modroslovnih predmetov prejšnjega liceja, iz medicine, kirurgije, kemije, pravoslovja, arhitekture in zemljemerstva (aplantaže). Vendar se je že tedaj dovolilo, da podeljuje vseučilišče vsa akademična dostojanstva.

Kot učni jezik je bila določena francoščina, zraven pa tudi laščina in latinščina.

Za vseučiliške profesorje so bili imenovani vsi profesorji prejšnjega liceja «kot izvrstno usposobljene moči».

To francosko vseučilišče se je otvorilo 15. novembra l. 1810. v navzočnosti maršala Marmonta, vseh dostojanstvenikov in mnogoštevilnega občinstva. Pri otvoritvi sta govorila generalni šolski nadzornik abbé Rafael Zelli in vseučiliščni regent kanonik Walland. Vseučiliščni kancelar pa je bil znani poznejši tržaški škof, pisatelj Matej Ravnikar.

Posebno slaven profesor ljubljanskega vseučilišča je bil botanik Franc de Paula Hladnik,¹ ki je bil tudi kustos od Francozov novoustanovljenega botaničnega vrta na Karlovski cesti. Z vsakim vseučiliščem je bil namreč po francoski instrukciji združen tudi botaničen vrt, fizikalni in kemični kabinet ter posebna knjižnica.

Takoj prvo leto pa se je pokazalo, da je bila preosnova prenagljena, da stoji vseučilišče na preširoki podlagi ter da število učencev in uspeh nista primerna ogromnim stroškom. Radi tega je veliki organizator, novi generalni guverner general Bertrand z naredbo z dne 6. decembra 1811 vnovič preosnoval ilirsko šolstvo in izpremenil prejšnjo t. zv. osrednjo šolo v

¹ Dekret, s katerim je bil imenovan profesorjem, se glasi tako-le: Provinces d'Illyrie (Nr. 237) Instruction publique à Laybach le 8 novembre 1810. Monsieur François Hladnik! S. E. Mr. le Maréchal Gouverneur Général par article I mr de son arrêté nomination des professeurs d'Illyrie, signé le 29 octobre, vous a nommé professeur d'histoire naturelle et de botanique aux Écoles centrales de Laybach. Ayant l'honneur de Vous en donner communication je vous invite à vous rendre aux mêmes écoles pour exercer vos fonctions. Agrééz etc. — L'inspecteur général de l'instruction publique.

akademijo, vseučilišče z bogo-, pravo-, modroslovno in medicinsko fakulteto ter imenoval za akademijske profesorje naslednje gospode, ki so bili vsi domačini: kanonika Wallanda za ravnatelja in profesorja morale in cerkvene zgodovine; prof. Ravnikarja za dogmatiko in eksegezo; Dollinarja za institucije in «code Napoléon»; Antona Melzerja za anatomijo, fiziologijo in kirurgijo; za patologijo in kliniko Schmidta (?), pozneje Junicarja; za fiziko in kemijo prof. Kersnika; za naravoslovje in botaniko Hladnika; Gunza za matematiko in slednjič Kosa za modroslovje.

Na novem preosnovanem vseučilišču se je izvestno z novim šolskim letom pričelo živahnejše življenje z najlepšimi upi za bodočnost. Iz te dobe ljubljanskega francoskega vseučilišča nam je ohranjen tudi jako zanimiv književni spomenik: «Recueil de règles de droit et de préceptes de morale. A l'usage de la jeunesse des provinces illyriennes par N. A. Tournal. A Laibach de l'imprimerie de Joseph Sassenberg et se trouve chez les libraires de l'Illyrie.» 1812. (8° XII a. 447). V predgovoru pravi pisatelj Tournal, bivši policijski komisar in intendantni tajnik v Gorici, da so v Iliriji vsled neznanja francoskega jezika in vsled visoke cene francoskih knjig le-te na Kranjskem jako redke. Zategadelj je pa sestavil to knjižico, hoteč podati učeči se posebno visokošolski mladeži ilirski ona načela posebno rimskega prava, podlage francoskih zakonov, ki naj bodo po cesarski naredbi z dne 15. aprila 1811 jedino veljavni v ilirskih pokrajinah. Toda ne le pravna, ampak tudi etična rimska načela, na katerih so prava vzrastla, hoče pisatelj podati akademični mladini v nadi, da bo obenem njegovo delo pospeševalo razširjanje francoskega jezika in duha ter pripomoglo k slavi francoskega imena. Po kratkem uvodu, v katerem razlaga osnovne pojme prava, navaja v 567 členih najvažnejša pravna načela, nakar po konciznem diskurzu o morali prehaja k 490 moralizujočim in etičnim izrekom rimskih modroslovcev.

Toda dolgo časa se ni razvitala ljubljanska alma mater; zvezda genijalnega Francoza je jela temneti in s tem se tudi majati ljubljanska univerza. Ko so se vrata slovske stolice zaprla za Francoze, zatvorile so se tudi duri ljubljanskega vseučilišča.

Nekaj več kot spomin na ta najvišji kulturni zavod je vendar le ostalo — ideja namreč slovske univerze, katere ne more zatreti nobena sila, dokler se zopet ne uresniči.

«Navdušenje, ki je zavladalo v narodnostni pomladi, je pognalo mnogo bujnega cvetja; vendar žalibog mnogo sadu ni tako dozorelo, kakor smo upali, želeli in kakor bi potrebovali; k sadovom pa, ki niso dozoreli, moramo prištevati prizadevanje onih veleslužnih mož, ki so neumorno delovali za vseučilišče.»

Baron Schweffel v vseučiliški razpravi
deželnega zbora kranjskega dne 11. februarja 1898.

Leto 1848. je bilo doba narodnega preporoda, bilo je pa tudi doba dalekosežnih preosnov v raznih panogah državne uprave.

Kaj čuda torej, če so zlasti iz narodnega spanja prebujeni avstrijski Slovani, ki so bili dosedaj skoro popolnoma brezpravni, porabivši občno reformacijo jeli

burno zahtevati, da se njihovemu jeziku pripomore do popolne ravnopravnosti v najrazličnejših popolnoma preosnovanih in deloma novo ustanovljenih državnih zavodih in institucijah!

Rodoljubi so začeli zahtevati rabo narodovega jezika v javnem življenju: v cerkvi, v uradih in šolah, najnižjih in najvišjih. Ustanovitev narodnih vseučilišč je bila jedna kardinalnih točk v programu vseh avstrijskih Slovanov. Poljaki, Rusini, Čehi, Hrvatje, Slovenci so tirjali pravico imeti svoje najvišje izobraževališče.

Večinoma je vlada tem zahtevam ugodila, tako Poljakom, ki imajo odslej samo poljska predavanja na vseučilišču v Krakovem. Profesorje krakovskega vseučilišča, ki niso bili zmožni poljščine, je vlada predstavila na druga vseučilišča. Pa tudi Rusinom je vlada l. 1848. v toliko izpolnila njihove želje, da je dovolila rusinska predavanja na Lvovskem vseučilišču, in sicer za toliko časa, dokler se rusinski jezik ne povspne do večjega razvitka, poleg nemških predavanj.

Zanimivo je, da Čehi niso zahtevali svojega posebnega vseučilišča, ampak le utrakvizacijo obstoječih. Dotično zahtevo je formuliral v slovanskem narodnem odboru l. 1848. g. Vocel takole:

«Na vseučilišču je svoboda učenja, torej tudi svoboda besede, v kateri hoče kdo učiti; vendar se morata za obvezne predmete postaviti po dva profesorja, da bo eden učil v češkem, drugi v nemškem jeziku.» Naši severni bratje so tudi dosegli uresničenje te svoje zahteve; tudi na tedanjem vseučilišču olomuškem je predaval do l. 1854. prof. Michel civilno pravo v češčini.

Leto 1848. je torej rodilo idejo slovske univerze v Ljubljani. Ta pa naj bi v zmislu zahtev tedanjih rodoljubov nikakor ne bila tako «skromna», kakor to trdi Apih, temveč popolno vseučilišče z vsemi štirimi fakultetami.

Nikakor se pa ne smemo čuditi, da se je ideja najprvo pojavila pri slušateljih ljubljanske modroslovne šole, katerim to ni narekovalo samo navadno navdušenje, ampak tudi eminentno praktični oziri.

Nad modroslovnimi in ranocelniškimi šolami avstrijskimi zbirali so se namreč črni oblaki, vlada jih je nameravala odpraviti in višjo izobrazbo poveriti jedino le vseučiliščem.

S to odredbo bi bili seveda najobčutnejše prizadeti slušatelji modroslovne in ranocelniške šole in njihovi profesorji. Zato so pa tudi omenjeni slušatelji dne 2. maja 1848 po inicijativi ravnateljstva ranocelniške šole prosili profesorski zbor, naj se isti zavzame za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani.

Svetnik pri deželnem poglavarstvu dr. Matija Sporer, ravnatelj ranocelniške šole in za l. 1848. tudi licejski rektor, se je tej prošnji odzval že dne 4. maja l. 1848., ko je predlagal pri zborovanju vodij in profesorjev bogoslovnih, modroslovnih in ranocelniških šol, naj prosi profesorski zbor deželne stanove in mestni magistrat za podporo v tej zadevi. Zbrani šolniki so bili takoj navdušeni za to idejo in so poverili dr. Sporerju sestavo peticije. Že 11. maja je predložil rektor besedilo obeh jednako se glasečih prošenj, katero so zbrani profesorji odobrili.

Besedilo pa je tole:

An die hohe ständisch Verordnete Stelle
von Krain¹ in Laibach.

Mit Hinblick auf die durch Erlaß des Herrn Ministers des öffentlichen Unterrichtes vom 6. April d. J. Z. 22 bezeichnete neue Bestimmung des Wirkungskreises der Lehrkörper; mit Rücksicht auf die in der hiesigen Fakultätsplenarberatung vom 4. d. M. gefaßten Beschlüsse bezüglich auf den von der Direktion der hiesigen mediz. Lehranstalt ausgehenden Antrag zur Erwirkung der Errichtung einer Universität in Laibach, endlich in Erwägung eines eigenen, von den Studierenden der Philosophie unterm 2. d. M. vorgelegten Gesuches zu demselben Zwecke, fand der gesamte hierortige Lehrkörper der höheren Fakultäten diesen Antrag der eigenen Erörterung und weiteren Bedachtnahme würdig, zu welchem Ende aber vor Allem das Einverständnis und die Mitwirkung von Seite der hohen ständ. Verord. Stelle des hochlöblichen Stadtmagistrates hier und überhaupt der Gemeindevertreter der Provinz als unerläßliche Bedingung sich darstellt.

Nur die allgemeine Übereinstimmung in der Erstreben dieses vorgesteckten Zweckes würde das k. k. Lyzealrektorat in die angenehme Lage setzen, diese überaus wichtige Amtshandlung im vorgeschriebenen Wege weiter zu verfolgen. Bei der näheren Würdigung dieser Absicht sind eines Teils alle Vorteile eines, die umfassendste Ausbildungsgelegenheit gewährenden Institutes — anderen Teils aber auch die Hemmnisse und Opfer zu erwägen, welche die Errichtung und Erhaltung desselben fordern.

In ersterer Beziehung dürfte der Anspruch auf diese Vollständigkeit einer Lehranstalt in dieser Provinz, aus welcher die geistigen Hebel im Bereiche mehrseitig ausgebreiteten höheren Wissens — mit stättem Gepräge nationaler Eigentümlichkeit hervorgehe, hinreichende Begründung liefern.

Die Gelegenheit zur Bildung im Lande ruft des Landes Söhne sich ihr auf leichterem Wege zu nahen und ihrer Vollendung zu unterziehen. Die Verbindung der Verwandtschaft und die Nähe der Familien erleichtert hierorts den Aufenthalt. Die ausgedehnte, durch den Konstitutionsakt garantierte Nationalität, welche bis in das Küstenland, bis nach Kroatien und in die Kreise von Kärnten und Steiermark im Ganzen mit einer Bevölkerung von mehr denn 1 Million Seelen sich ausdehnt, verdient, ja fordert diese selbstständige und vollständige Bildungsrücksicht und wird — wenn auch nur die diesjährige Zahl der aus dem philosophischen Kurse tretenden 72 Schüler im Ganzen berücksichtigt werden wollte, zweifelsohne hinreichende Teilnahme liefern, um die Hörsäle dieses Institutes zu bevölkern, besonders wenn erwogen wird, daß weder das weite Küstenland noch Kroatien und Slavonien eine Anstalt der Art besitzen. Endlich gestattet der gebieterische Drang der Zeit keiner Nation mehr in ihren eigentümlichen Ansprüchen zum geistigen Fortschritte zurückzubleiben.

Zwar nicht zu übersehen ist der gewichtige Einwand, daß ein solches Begehren Wünsche und An-

forderungen im weitem Umkreise befriedigen soll, während die engeren, das gemeinsame Leben berührenden Forderungen der Bildung noch größtenteils ermangeln, so daß manche Pfarren im Lande noch immer der Elementarschulen entbehren. Während jedoch diese Schulen — im Bereiche der Gemeindefürsorge eingekreist, eben durch die um sich gewaltig erhebende Gemeindefürsorge ihrer Vervollkommnung leichter entgegengehn, müssen die höheren Bildungsanstalten jenen Aufschwung zu erstreben suchen, durch welchen der in der Nation mehrseitig ausgebreiteten, geistigen Tätigkeit leichtere Wege zum gedeihlichen Fortschreiten in eigener Richtung geboten werden.

Es wird aber unbezweifelt durch den Mangel höherer nationaler Bildungsinstitute ein empfindlicher Verlust der Nation und ihrem Gesamtfortschritte gebracht, wenn hervorragende Talente aus dieser Ursache in fremden Landen und fremden Sprachen ihre Ausbildung suchen, ihre glänzenden Anerkennungen dort erlangen und durch diese ein Gemeingut fremder Völker werden; das Vaterland aber durch Entsagung seiner besten Kräfte im eigenen geistigen Stillstande nur von äußerer Anregung seine Bewegung erhält. Viele der Art für den Nationalfortschritt beschwerenden Beispiele vermag Krains Vergangenheit und Gegenwart nachzuweisen, wodurch dieser Raub an dem Nationalgute nur dem Mangel selbständiger Bildungsbehelfe zugeschrieben werden muß. Bei dem Vorhandensein einer, die industriellen und wissenschaftlichen Bildungsmittel einschließenden Anstalt im Lande selbst, welche übrigens auf dem Grunde nationaler und deutscher Entwicklung durch zweckmäßige Umgestaltung der bisher verkümmerten Elementar- und Gymnasialstudien zu ruhen hat, werden die höheren Stufen geistiger Begabung im steten Geleite mit den philologischen Forschungen in den slavischen Mundarten, allen Ständen jene nationale Geltung verschaffen, welche auf ein gesamtes Volk einwirkend — dasselbe würdig zu erheben vermag.

Wenn schon nun noch größtenteils die vaterländische Sprache in allen wissenschaftlichen Zweigen als Lehrsprache nicht eingeführt werden kann, was auch in der Einigung der Provinz mit dem österreichischen Staate kein ausschließendes Bedürfnis bildet, so dürfte doch in einer nicht gar zu fernen Zukunft auf die oben erwähnte Weise der sprachliche Reichtum für das Allgemeine soweit erreicht werden, daß sonach ihre weitere Aufnahme in den wissenschaftlichen Bereich durchgeführt werden wird können.

Die zweite Entgegnung für die Gründung einer Universität in Laibach dürfte auf der Behauptung beruhen, daß in der Nähe von Krain ohnehin die Universitäten von Graz und Innsbruck diese in Laibach überflüssig machen.

Wenn aber in diesen auch nicht ausgedehnten deutschen Provinzen Universitäten als notwendig erklärt wurden, so kann doch mit um so größerem Rechte diese Notwendigkeit in Krain begründet werden, wo die Glieder eines eigenen Volkes dieses großen Bildungsmittels entblößt, selbst durch ihre Nationalität gar manche Schwierigkeiten zu überwinden haben,

¹ F. 10 ex 1848 v muzejskem arhivu.

ehe sie zu einem fremden Volke der Belehrung wegen wandern.

Die andere Richtung, welche die Mittel zur Gründung und Erhaltung einer vollständigen Universität bezeichnet, weiset Hemmnisse, deren Besiegung Kraftaufwand fordert.

Hat aber einmal die Nation die Notwendigkeit eines solchen Institutes für sich in Kenntnis gebracht, so kann es sich nicht mehr darum handeln, die große Frage wegen unerforschten Mitteln zurückzuweisen.

Es ist nie verkannt worden, daß die Bildung die mächtigste Stütze den Staatszwecken gewährt, somit ihre Förderung den Bereich der Regierung und ihre Sorge einnimmt. Wenn sich diese bis nun nicht regte, so wird die Konstitution die nächste Zukunft diesfalls wohl günstiger gestalten.

Die Staatsmittel können freilich in der bedrückenden Gegenwart keine Hoffnung geben. Das Bedürfnis der höheren und ausgedehnteren Nationalbildung greift aber mächtig in das heutige Leben schon — und eben die Zeit der Gährung kann und wird auch ihre Elemente schneiden.

Es wären daher unter Festhaltung des obigen Grundsatzes der Zuweisung erforderlichen Opfer für höhere Bildungszwecke an die Regierungssorge, schon im Augenblicke alle jene Behelfe zu erfassen und anzuwenden, welche in der Macht des Landes selbst beruhen und zum Opfer für ein so erhabenes Ziel gebracht werden können.

Diese zu erforschen, zu beleben und zum Gedeihen der guten Sache zu leiten, um wenigstens die ersten, kräftigen Schritte für die Erreichung dieses Zieles ehemöglich zu bewirken, ist die dringende Bitte, welche die hoffnungsvolle — die Zukunft bewegende Jugend Krains — welche der gesamte Lehrkörper der ebenso wirksamen als weisen Tätigkeit der Vertreter dieses Landes, seiner Gemeinden und der Repräsentanten dieser Provinzialhauptstadt mit dem innigsten Vertrauen in die Hände legt, hoffend, daß nicht nur die allgemeine Sympathie diesem Antrage folgen — sondern vielleicht selbst einige Orts- und Landesmittel angedeutet werden könnten, welche den Gedanken zum Leben verwirklichen.

Das gefertigte Rektorat verharret in der angenehmen Hoffnung, daß eine hohe ständisch Verordnete Stelle das Resultat der schätzbaren erfolgreichen Einwirkung über diesen Antrag seiner Zeit gefälligst mitzuteilen veranlaßt finden werde.

Aus der Sitzung des k. k. Lyzeal-Rektorats

Laibach am 11. Mai 1848.

Sporer m. p.
d. z. Rektor.

Poleg teh peticij so pa profesorji, oziroma njihov rektor, ki je bil tudi podpredsednik znamenitega «Slovenskega društva», sestavili še naslednjo znamenito spomenico ter jo prijavi v «Novicah» l. 1848. št. 91. pod naslovom:

«Vseučiliša nam je v Ljubljani treba.»

Kranjcam pa tudi vsim Slovencam sploh v prevdarik.

«Naprava vseučiliša v Ljubljani je silno koristna in imenitna reč za celo deželo. Pa le, če združena

moč ta namen doseči pomaga, se zamore ta naprava vstanoviti. Ako pa ta namen bolj natanjko prevdarimo, se na eni strani velika dobrota te naprave — na drugi pa tudi težave in stroški pokažejo, katere njeno vstanovljenje in ohranjenje terjaja.»

«Kar korist vseučiliša zadene, je očitna kot beli dan za popolno omikanje mladosti v vsih višjih vrednostih narodnemu duhu primerjenih. Lepa priložnost, se doma izučiti in izobraziti, bo vabila sinove dežele po lagljejih potih v šole. Bljižnost staršev in žlahte jim bo polajšala bivanje v Ljubljani. Razproštena po ustavi zagotovljena slovenska narodnost, ktera tudi Primorje, nekaj Štajerskiga in Koroškiga obseže in se clo do Hrovaškiga razširja in v vsim več kot en milijon duš obseža, zasluži in terja to samostojno in popolno napravo in bo, če le število tistih učencev vzamemo, ki bodo letas osmo šolo dokončali, (72 učencev namreč) gotovo dovolj učencev privabila, posebno če pomislimo, de ni v Primorskim, ne v Horvatii, ne v Slavonii take naprave. Posledjič zapoveduje sedanji čas z ojstrim glasam vsakimu narodu, da na poti dušnega napredovanja ne zaostaja, kakoršno narodno omikanje terja.»

«Ne smemo sicer pozabiti, da taka naprava je le potrebam višjiga omikanja in višji učenosti primerjena, in de imamo še veliko za male šole storiti, ker je še veliko far v deželi še zmiraj brez šol. Tode po novi vladii se bo duh omikanja po soseskah kmalo izbudil in male šole se bojo povsod napravile, ktere se dajo lahko popolno osnovati; ravno zato se morajo pa tudi na tisto stopnjo popolnosti povzdigniti, na kateri si novo izbujeni duh narodnosti s svojo krepostjo pota k tečnimu napredovanju poiskati zamore.»

«Zavoljo pomanjkanja vikših šol pa narod gotovo velike zgube terpi, če bistre glave zavoljo tega svoje omikanje v ptujih dežela in v ptujih jeziki ih išejo, svojo imenitnost tam dosežejo in ptujim narodam zapadejo, de tako domačija svoje narboljši moči zgubuje in v svoji dušni dremoti le zunanje spodbude pričakuje.»

«Koliko je bila Kranjska dežela po ti poti slavni h glav zgubila, imamo v pretečenih in zdanjih časih dovolj prič, in ta zguba narodnosti se mora pomanjkanju samostojnih pomočkov šolskiga izobraženja pripisati.»

«Ako se učiliše za obertnost in vednosti in vedniti v deželi napravi, ktero naj se v narodnim duhu in po potrebni prenaradni dozdanjih malih in latinski h šol osnuje, bodo vikši šole, združene tudi z omikovanjem slovenskiga jezika, vsim stanovam tisto veljavnost dale, ktera vesolno ljudstvo povzdignit zamore.»

«Desiravno se dandanašnji v slovenskim jeziku vsi razdelki vednost še ne zamorejo obdelovati, kar zavoljo združenja slovenskih dežela z družimi državami cesarstva celo potrebno ni, se bo pa vunder sčasama slovenski jezik toliko omikal in obogatil, de se bo tudi v vikši vednosti vpejati mogel.»

«Marsikdo bo morebiti rekel, de zavoljo bližnjih vseučiliš v Gradcu, v Inšpruku in na Dunaju noviga v Ljubljani treba ni.»

«Ako so bile pa v teh tudi ne ravno velic ih nemških deželah vseučiliša potrebne spoznane, se mora

ta potrebnost v Ljubljani timveč spoznati ker so ljudstvu skozi in skozi slovenskiga naroda zavoljo pomanjkanja domačih višjih šol marsikteri zadržki na poti, ktere mora premagati, predin zamore k ptujimu ljudstvu v šole iti.»

«Druga stran, ktera pomočke za osnovo in ohranjenje popolniga vseučiliša kaže, razodene zadržke, ki se le z velikimi težavami premagati dajo.»

«Ako narod potrebnost take naprave spozna, ni več govorjenja o tem, da bi se zavoljo še neznanih pomočkov nič storiti ne dalo. Vladarstvo ali pa ljudstvo jih morate najti, in jih boste tudi našle.»

«V vsih časih so spoznali, da je ljudsko omikanje najterdnejši steber držav; zato ga tudi vladarstva podpirajo in v skerb jemljejo. Ako pa vladarstvo dozda v tem ni kaj preveč skerbi imelo, bo ustava prihodnjč menda kaj več storila.»

«Vladarska denarnica res v teh tesnih dnevih ne more polniga upanja za to napravo dati. Tode potreba vikšiga in obširniga narodnega omikanja tega mogočno v današnje življenje in ravno sedanje vrenje in kipenje zamore in bo tudi svoje snutke izločilo.»

«Imenovaniga pravila, potrebne pripomočke za veči izobraženje naroda vladarstvu v skerb izročiti, se moramo tedaj že zdaj terdno poprijeti, zraven tega pa tudi že zdej za pripomočke skrbeti, ktere zamore dežela tako visokimu namenu v dar prinese.»

«Teh poiskati, oživiti in lepimu namenu v prid napeljati, de se saj perve stopinje za doseženje tega namena berž ko je moč storijo, je silna in serčna prošnja, ktero upa polna slovenska mladost, ktero vsi učeni deželnim stanovam, Ljubljanski mestni gosposki, vsim srenjam in slehernimu rodoljubu na serce polože, z upanjem, de ne bodo ne le vsi te prošnje podpirali, ampak de bodo tudi pomočkov iskali, po kterih bi se dala imenitna naprava osnovati.»

Iz zбора c. kr. vikšiga učiliša v Ljubljani

11. Veliciga travna 1848.

Dr. Sporer, Juri Zupan, Juri Pavšek, Urban Jerin, Franc Metelko, dr. Janez Pogačar, dr. M. Leben, dr. Janez Semen, dr. Janez Čuber, dr. Fr. Schiffer, dr. Bleiweis, Janez Kersnik, dr. Vilhelm Unger, dr. A. Jarc, dr. Kleemann, dr. Hummel, dr. Janez Polc, dr. Leopold Natan, dr. Janez Nep. Biawoski, dr. Bernard vitez Pahner, dr. Krištof August Voigt, dr. Anton Šubert, Anton Pertovt.

Od vseh mož, ki so podpisali to veleznamenito izpričevalo narodne zavednosti in razumnosti, živi danes jedino le še profesor in častni kanonik dr. Matija Leben, senior kranjske duhovščine. Naj bi bilo častitljivemu starčku usojeno doživeti v zimi svojega življenja to, o čemur je sanjala njegova mlada duša!

Neposrednega uspeha te prošnje in spomenice niso imele.

Mestni magistrat in meščanski odbor je že 20. maja, št. 2991, odgovoril licejskemu rektoratu, da radostno pozdravlja idejo univerze — a ne more dati nobene podpore; objubila sta le, da hočeta po svojih močeh

pospeševati ta tudi za ljubljansko občino prevažni projekt.

Podobno se glasi tudi odgovor deželnih stanov kranjskih, v katerih imenu poročevalec deželni svetnik Coppini dne 3. junija 1848 odobrava idejo, a ob jednem pristavlja, da «sedanje denarne razmere kranjske ne pripuščajajo, da bi se dovolil izdaten donesek za dotične stroške».

Ti nepovoljni odgovori so pa napatili slušatelje modroslovja, da so se obrnili na licejsko ravnateljstvo z naslednjo zanimivo prošnjo:

Löbliches k. k. Direktorat!

Die Anzahl der Studierenden des II. philosophischen Jahrganges am hiesigen k. k. Lyceum ist an und für sich keine geringe gewesen; auch hätten sich überhaupt heuer sehr viele Schüler dieses Jahrganges dem juridischen Studium gewidmet. Noch mehr wird aber die Anzahl derjenigen, welche sich zu diesem Studium zu wenden gedenken, dadurch vermehrt, weil die Zahl der in die theologischen Studien Tretenden gegenwärtig geringer sein wird, da der Bedarf nach solchen minder ist, also die Aufnahme nur wenigeren zuteil wird, und andererseits auch die Aussichten für solche, die ohne juridische Studien in die Staatsdienste treten, ebenfalls ungünstiger sind, als ehemals.

Schwierig, sogar unerschwinglich wäre es für die größte Zahl von uns, die wir vermögenslos sind, in Wien oder in Graz, besonders in den jetzigen Verhältnissen die juridischen Studien zu beginnen, da die Mittel zur Fristung der Subsistenz durch Erzieherstellen oder Erteilung von Privat-Unterricht in den gegenwärtigen Zeitwirren sich durchaus nicht mehr so leicht darbieten, als ehemals, auch für uns, die wir in jenen Städten ganz fremd sind, gänzlich unerreichbar sind, während es uns viel leichter fällt, uns wenigstens für das nächste Schuljahr das Nötige zu erwerben, wenn wir die Gelegenheit erreichen würden, hier in Laibach die juridischen Studien zu beginnen, wo wir uns bis jetzt von Instruktionen erhielten, auch unsere Angehörigen uns mit Zuschüssen aushalten können, und es überhaupt für den Studierenden wohlfeiler zu leben ist.

Wir bitten daher das löbliche k. k. Direktorat um die gnädige Verwendung, daß das hochlöbliche k. k. Ministerium des Unterrichtes für das nächste Schuljahr allergnädigst zu bewilligen geruht, daß von geeigneten Herren öffentliche Vorlesungen über die Lehrgegenstände des ersten juridischen Jahrganges ganz in der Art und mit demselben Erfolge hinsichtlich der Wirksamkeit der Zeugnisse wie an Universitäten, gehalten werden, und wir für das nächste Schuljahr die allergnädigste Bewilligung erhalten, den I. Jahrgang der Rechte hier in Laibach öffentlich studieren zu dürfen, wobei dieselben noch ergebenst beifügen, daß außer den Unterfertigten, noch . . . ihrer hiesigen nach eingetretenen Ferien bereits in die Heimat abgegangenen und unten namentlich angegebenen Mitschüler, sowie Studierende aus Görz und Klagenfurt

von dieser Gelegenheit des juridischen Studiums im nächsten Schuljahre dankbar Gebrauch machen würden.

Laibach, am 1. Juli 1848.

Fr. Jerischa m. p., absolv. Physiker, Math. Hiti m. p., Adolf Teutsch m. p., Barthl. Juvanz m. p., Barth. Bohinz m. p., Johann Bohinz m. p., Franz Pfeifer m. p., Joh. Sorin m. p., Joh. Machkot m. p., Math. Zitterer m. p., Ludw. Lhust m. p., Franz Saidigar m. p., Joh. Bufhizh m. p., Heinrich Pauer m. p., Jac. Markun m. p., Vinzenz Mlinerizh m. p., Remigius Soffner m. p., Math. Mrak m. p., Joseph Zwetnizh m. p., Franz Rauniher m. p., Julius Murgel m. p., Raim. Pirker m. p.

K tej prošnji pa je slušatelje modroslovja gotovo tudi dovedlo dejstvo, da je ministerstvo z odlokom z dne 16. aprila 1848, št. 2631, dovolilo za tekoče šolsko leto profesorju modroslovja in zgodovine na Ljubljanskem liceju J. U. in phil. Dr. Viljemu Ungerju

na njegovo prošnjo predavati o državnem pravu konstitucionalne monarhije.

Dr. Unger je pričel svoja predavanja dne 8. maja l. 1848. v fizikalčni licejski sobani in je predaval vsak ponedeljek in petek popoldne od 5. do 6. ure.

Licejski ravnatelj Pauschek poroča vladi dne 14. julija 1848, št. 120, o vspehu tega predavanja. Iz tega poročila povzemamo, da je predavanje radi semestrskih izpitov trajalo do 19. junija in je bilo izborno obiskano, namreč od 203 slušateljev. Pauschek omenja, da bi imel Unger še mnogo več slušateljev, ko bi pripuščal prostor.

Deželni glavar:

Gospod zapisnikar ne more več čitati, ker je že pretemno, zato sem primoran sejo zaključiti.

Prihodnja seja je jutri ob 10. uri dopoldne ter bo na dnevnem redu nadaljevanje predmetov, ki danes niso bili rešeni.

Konec seje ob 5. uri 30 minut popoldne. — Schluß der Sitzung um 5 Uhr 30 Minuten Nachmittag.

